

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ЮРИДИЧНА НАУКА
В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ»**

(24-25 червня 2022 р.)

Острог
2022

УДК 34"313"(063)
Ю 70

Юридична наука в сучасному суспільстві. Матеріали
Ю 70 науково-практичної конференції (м. Острог, 24-25 червня
2022 р.). – Одеса: Видавництво «Молодий вчений»,
2022. – 92 с.
ISBN 978-617-8074-15-9

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Юридична наука в сучасному суспільстві». Розглядаються загальні питання історії та теорії держави та права, цивільного права та процесу, адміністративного права та процесу, фінансового, інформаційного права, кримінального, кримінально-виконавчого права, та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 34"313"(063)

ISBN 978-617-8074-15-9

© Колектив авторів, 2022
© Видавництво «Молодий вчений», 2022

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Борисов Є.М.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ ЄВРОПІ..... 6

Рехвіашвілі Л.Т., Щербина Є.М.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО
У СФЕРІ НОТАРІАТУ..... 11

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Rad' P.V.

LEGAL MECHANISMS OF ENFORCING A NO-FLY ZONE
OVER UKRAINE DUE TO RUSSIA'S AGGRESSION 15

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Капітула О.В.

ПОРІВНЯННЯ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ
ТА ДОГОВОРУ СУПЕРФІЦІО 20

Киричок А.С.

СУБ'ЄКТИ ПРАВА НА ОBOB'ЯЗКОВУ ЧАСТКУ У СПАДЩИНІ..... 22

Лобанова П.В., Самчук-Колодяжна З.Ф.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ СПАДКОВОГО ПРАВА.
ПОНЯТТЯ СПАДКОВОГО ПРАВА 26

Якущенко Е.Р.

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПЕРЕВИЩЕННЯ
МЕЖ САМОЗАХИСТУ (САМОУПРАВСТВА)..... 30

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Лищенко В.К.

ІСТОРІЯ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ
КОНСАЛТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ..... 36

Попков Б.М.

СПАДКУВАННЯ ТА ПРАВОНАСТУПНИЦТВО КОРПОРАТИВНИХ
ПРАВ В ТОВАРИСТВІ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
ТА ТОВАРИСТВІ З ДОДАТКОВОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ 40

Байдич К.В.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТИВ.... 46

Блонська К.О.

ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ..... 50

Гнатковський Д.А.

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ
ДЕРЖАВНОЇ ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ 54

Коба М.М., Фицько Г.Р.

ОСМИСЛЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ
ТА СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ
ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ 59

Работнік О.Б.

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
В ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ 65

**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС,
ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

Виноградова А.І.

ГАРАНТУВАННЯ СВОЄЧАСНОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДДІ
НА ПОСАДУ ПРЕЗИДЕНТОМ УКРАЇНИ –
НЕОБХІДНА УМОВА ЕФЕКТИВНОГО
КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ 70

Сторожук І.О.

ЗРАЗКОВА СПРАВА: НОВА ПАРАДИГМА
УКРАЇНСЬКОГО СУДОЧИНСТВА..... 73

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО,
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ**

Федишин І.М.

ПОГРОЗА ЯК КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ
ПРОТИ ДЕРЖАВНОГО ДІЯЧА: ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗЛОЧИНУ
ПЕРЕДБАЧЕНОГО Ч. 1 СТ. 346 КК УКРАЇНИ..... 76

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ,
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ
ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

Єфимчук С.С.

НЕОБХІДНІСТЬ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ
ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ..... 81

Павлюк П.П.

МЕДИЧНА ДОКУМЕНТАЦІЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ
ЩОДО НЕНАЛЕЖНОГО ВИКОНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ
МЕДИЧНИМ АБО ФАРМАЦЕВТИЧНИМ ПРАЦІВНИКОМ..... 84

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Борисов Є.М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
Одеський державний екологічний університет*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ ЄВРОПІ

Модерні військово-морські протистояння, зокрема морська складова масштабної російської агресії проти України, доводять потребу постійного розвитку організаційного забезпечення військово-морських сил, із урахуванням усього різноманіття історичних доробок. При цьому важливим та поки не вирішеним раніше питанням залишається є феномен еволюції правового забезпечення військово-морських сил у Середні Віки.

Загальними рисами військово-морської діяльності європейських країн Середніх віків було масове застосування під час війни приватних суден з військовою метою, як для перевезення військ, так й для патрулів та розвідки [1, с. 95]. Такий підхід змішував регулювання приватного морського права та управління військовою одиницею, адже судно фактично оперувалося його власником та відповідно капітаном, які й несли обов'язки військового часу перед владою [2].

Більш того, взагалі практично усі судна того часу конструювалися як торговельні та перетворювалися на військові тимчасово, на період бойових дій, та їх основною функцією було перевезення сухопутних військ [3, с. 112]. Як вказують сучасні експерти, декілька спеціалізованих військових кораблів того періоду, про які збереглися відомості, зазвичай були невеликими галерами, які оперували у Середземному морі та могли виходити в море лише на дуже короткий

період часу. Це відбувалося через матеріально-технічні обмеження, зумовлені необхідністю утримувати великі екіпажі та через відносно невелике місце на борту для зберігання необхідних для них припасів, амуніції та особливо – прісної води [4].

Як вказують експерти, не чисельні бойові дії Середніх віків, які мали місце на морі, практично завжди велись біля узбережжя та зводилися до спроб захоплення, а не потоплення ворожих кораблів. Відповідна тактика була зумовлена тим що судна вже були занадто міцними, щоб знищувати їх таранними ударами та водночас вогнепальна артилерія була ще занадто громіздкою, щоб розміщувати її на судах [5]. Подібну тактику описує щодо подій III Хрестового походу, прикладом Гальфрід Винороб у хроніці «Шлях Річарда, короля Англії, до Святої землі». Зокрема вказується на битву між судом мусульманського володаря та галерою, якою командував особисто англійський король Річард I [6, с. 1048].

Тому, вказує Ч.Д. Стентон, для виграшу морської битви сторони зосереджувалися на нападах на моряків супротивника та на їх знищенні; тому на флоті високо цінувалися вправні списоносці, генуезькі арбалетники та англійські лучники. Чим ефективніше і віддаленіше можна було вразити моряків протиборчого флоту, тим більше було шансів виграти битву; тож замість того, щоб витратити управлінські ресурси на великі тренування з веслування, держава віддавала пріоритет набору, навчанню та утриманню стрільців. Водночас маневреність середньовічних суден була низькою, зокрема через недосконалі конструкції вітрил [7, с. 18].

Судна того періоду мали формат когтів («cogs»), халків («hulks») та балінгерів («ballingers»), придатних як для військово-транспортних, так й для суто комерційних операцій [8, с. 45]. Лише у окремих очевидно морських державах, таких як Англія, невелика кількість таких суден постійно перебувала у королівській власності з метою виконання військових функцій [9, с. 76]. Під час війни англійський флот збільшувався за рахунок приватних суден, що мали забезпечувати королівські чиновники у співпраці з місцевими чиновниками приморських графств та портів або ж спільно з

командувачами, призначеними для формування флотів у визначених регіонах [5].

Питання військових морських перевезень детально відображене європейськими хроністами у вимірі IV Хрестового походу, коли військо хрестоносців уклало угоду із дожем Венеції щодо доставляння їх у Каїр або Палестину. Оскільки вказане перевезення фактично завершилося взяттям Константинополя, то воно пригортало максимальну увагу політиків та істориків; зокрема у німецьких архівах збереглася копія «Договору пана Балдуїна, графа Фландрії, Теобальда, графа Труа та пана Людовика, графа Блуа із вельможним паном Енріко Дандоло, дожем Венеції про перевезення у Святу землю» 1201 р.

Порядок укладання цієї угоди відповідав феодальному сприйняттю природи домовленостей про «пораду та допомогу»; фактично хрестоносці у ній ставали стороною васалітету відносно дожа Венеції. Зокрема шість послів від хрестоносців зверталися до дожа «із смиренними проханнями», а оформлення домовленостей відбулося, після попередньої згоди Великої та Малої Ради Венеції, шляхом їх схвалення «народом» на богослужінні у соборі. Більш того після укладання та скріплення печаткою обидві сторони угоди звернулися до римського папи щодо її затвердження буллою, що й надалі відбулося.

За змістом угоди Венеція мала надати флот для перевезення 4500 озброєних рицарів, стільки ж коней, 9000 щитоносців та 20 тисяч озброєних піхотинців, із харчовими припасами на рік, а також запасами корму для коней, калькуляція чого додавалася. За надання флоту, що мало відбутися через рік після укладання угоди, Венеція мала отримати 85000 марок срібла, при цьому Венеція додавала до вказаного флоту п'ятдесят власних бойових галер за що просила половину у здобичі.

При цьому кількість та види суден, які були необхідні для перевезення хрестоносців, визначала сама Венеція, та місця закупівлі харчів та припасів для війська у подорож мали бути заздалегідь узгоджені між хрестоносцями та венеціанською владою. Сторони

угоди оголосили про утворення спеціального арбітражу у якому мали вирішуватися спори за нею [6, с. 1112]; водночас основною проблемою реалізації документу стала недостатня кількість зібраних для перевезення хрестоносців, які не змогли сплатити всю суму за договором, а тому були змушені виконувати вказівки дожа щодо її поповнення через проведення операції проти прибережних міст – Задара та Константинополя. Венеція надала хрестоносцям судна типу «юісьє» для перевезення коней та «нефи» для перевезення військ, придатні й для морського бою [6, с. 1057].

Також цікавими джерелами, які відображають регулювання військово-морської діяльності, слід вважати документи Ганзи. Прикладом у 1280 році між вільними містами Любеком та Вісбі був укладений Договір про охорону торговельних зносин на Балтійському морі, який обіцяв збройне реагування на будь-які факти утисків німецьких купців на водах Балтійського моря. Раніше, у постановах Ганзи 1260 та 1265 років встановлювався обов'язок кожного міста «за мірою можливості оберігати море від піратів та інших злодіїв» для забезпечення морської торгівлі, що мало робитися виключно проведенням відповідних морських операцій, водночас проведення спільних операцій проти піратів мало здійснюватися містами Ганзи за витратами «згідно розкладу».

Подібні обов'язки деталізувалися в угоді Ганзи з Бременом укладеній в 1358 році, за якою для оборони від піратів Норзунду Бремен мав надавати на запит інших ганзейських міст, «на свій страх та ризик» «добре, цілком споряджене судно із 50 озброєними особами та іншими воєнними знаряддями». Примітно що за угодою за умов перемоги надісланого Бременом судна над піратами отриману здобич мали розподілити між членами екіпажу порівну. На подібних умовах, за запитом від Гамбургу, Бремен мав надавати судно із 100 озброєними особами для оборони від піратів ріки Ельба. Договір передбачав надіслання більшої кількості бременських суден на допомогу Ганзі, але тоді витрати покладалися не лише на владу цього вільного міста [6, с. 588–590].

З наведеного очевидно, що навіть у пізньому Середньовіччі межа між комерційною та військовою діяльністю на морі була умовною, а основною військовою силою залишався екіпаж, озброєний зброями особистого бою. При цьому зазначений екіпаж не мав жорсткої ієрархічності і членство у ньому передбачало наявність «права на здобич».

Список використаних джерел:

1. Rose S. *The Medieval Sea* / Susan Rose. – L., New York: Hambledon Continuum, 2007. – 224 p.
2. Ayton A. *Shipping, mariners and port communities in fourteenth-century England*. Data Collection / Andrew Ayton. – Colchester, Essex: Economic and Social Research Council, 2018. URL: <https://reshare.ukdataservice.ac.uk/850665>.
3. Rodger N. A. M. *The Safeguard of the Sea: A Naval History of Britain, 660–1649* / Nicholas A. M. Rodger. – New York: W. W. Norton, 1998. – 744 p.
4. *What Were Naval Tactics Like in Europe During the Middle Ages?* / Quora Contributor. URL: <https://slate.com/human-interest/2016/02/what-were-naval-tactics-like-in-europe-during-the-middle-ages.html>.
5. Latham A. *War at Sea in the Middle Ages* / Andrew Latham, Rand Lee Brown II. URL: <https://www.medievalists.net/2021/02/war-sea-middle-ages>.
6. Хрестоматия по истории международных отношений; сост. Д.В. Кузнецов. – В 5-ти книгах. Кн. 2. Средние Века. – Благовещенск, 2013. – 1260 с.
7. Stanton C. D. *Medieval Maritime Warfare* / Charles D. Stanton. – L.: Pen and Sword Maritime, 2020. – 368 p.
8. Pryor J. H. *Geography, Technology and War: Studies in the Maritime History of the Mediterranean, 649–1571*. / John H. Pryor. – Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1988. – 264 p.
9. Rose S. *Medieval Naval Warfare 1000-1500* / Susan Rose. – L.: Routledge 2001. – 176 p.

Рехвіашвілі Л.Т.

студент;

Щербина Є.М.

кандидат юридичних наук, доцент,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ НОТАРІАТУ

Важливим аспектом у сфері нотаріату є міжнародне співробітництво з іноземними державами, а також застосування їх законодавства в практиці українських нотаріусів. Також, слід звернути увагу на Міжнародний союз латинського нотаріату, його цільове призначення та роль для України. Варто розглянути позитивне значення Європейського кодексу нотаріального професійного права на міжнародному рівні.

Перш за все, слід почати з того, що нотаріуси відповідно до законодавства України, міжнародних договорів застосовують норми іноземного законодавства. Нотаріуси приймають документи, складені відповідно до вимог іноземного права, а також вчиняють на документах посвідчувальні написи у формі, передбаченій іноземним законодавством, якщо це не суперечить законодавству України.

Довіреність, що призначається для вчинення дій за кордоном і не містить вказівки про строк її чинності, зберігає силу до її скасування особою, яка видала довіреність, про що може бути зазначено в тексті довіреності. За заявою особи, яка видає довіреність, що призначається для дії за кордоном, така довіреність може бути зареєстрована в Єдиному реєстрі довіреностей відповідно до вимог Положення про Єдиний реєстр довіреностей, про що нотаріусом зазначається у тексті довіреності [2].

Дії, пов'язані з охороною майна, що залишилося після смерті іноземного громадянина і перебуває на території України, або майна, яке належить одержати іноземному громадянину після смерті громадянина України, а також з видачею свідоцтва про право на

спадщину щодо такого майна, здійснюються відповідно до законодавства України [2].

Відповідно до ст. 100 Закону України «Про нотаріат», документи, складені за кордоном за участю іноземних властей або які від них виходять, приймаються нотаріусами за умови їх легалізації органами Міністерства закордонних справ України. Легалізація офіційного документа означає перевірку його відповідності чинному законодавству країни перебування, встановлення та посвідчення дійсності оригіналу документа або підпису, повноважень посадової особи, що підписала документ або засвідчила попередній підпис, а також справжності відбитка штампа, печатки, яким скріплений документ [1].

Щодо Міжнародного союзу латинського нотаріату, то утворений він був 2 жовтня 1948 року у місті Буенос-Айрес (Аргентина) на зустрічі представників національних нотаріальних організацій і спочатку нараховував 19 учасників [3, с. 1].

МСЛН являє собою всесвітнє об'єднання національних нотаріальних організацій (міжнародну неурядову організацію), що поєднує країни, де поширене законодавство про нотаріат латинського типу як результат рецепції римського права [3, с. 1].

Згідно зі ст. 1 Статуту Союзу, його головними завданнями є сприяння, координація та розвиток нотаріальної діяльності у міжнародній галузі, забезпечення незалежності професії нотаріуса на благо кожного й усіх. Також, у Союзі існує низка спеціальних комісій, утворених за тематичними й регіональними принципами. Так, Комісія у справах міжнародного нотаріального співробітництва опікується нотаріусами за межами Союзу, а також державами, в яких нотаріати або взагалі відсутні, або засновані на принципах, що відрізняються від принципів організації вільного нотаріату латинського типу.

Важко не приділити увагу Європейському кодексу нотаріального професійного права, який був прийнятий 1995 р. на одному із засідань Конференції нотаріатів Європейського союзу, що проходила у Неаполі. Прийняття цього документу свідчило, що нотаріальні організації країн, які входять до Європейського союзу, зробили

важливий крок на шляху до гармонізації національного законодавства, що регулює нотаріальну діяльність, та виходу співпраці нотаріусів на загальноєвропейський рівень [3, с. 2].

Кравченко Н.П. вважає, що у врегулюванні правовідносин, що виходять за національні межі, Європейським кодексом нотаріального професійного права встановлюється принцип пріоритету відповідного національного права за місцем вчинення нотаріальної дії, тобто, вчинюючи на прохання зацікавлених осіб нотаріальну дію з приводу правовідносин, що виходять за національні межі, нотаріус має дотримуватися права своєї держави (тобто країни свого походження), права держави перебування і норм Кодексу [2].

Отже, варто звернути увагу на значення цього Кодексу та Міжнародного союзу латинського нотаріату для України. 17 листопада 2007 року рішенням Конференції Української нотаріальної палати було прийнято та затверджено Кодекс професійної етики нотаріусів України. В основу Кодексу було покладено Європейський кодекс нотаріального професійного права та заповіді Міжнародного союзу латинського нотаріату [1]. Він покликається сприяти сумлінному виконанню нотаріусами свого професійного обов'язку, розумінню нотаріальною спільнотою публічно-правового призначення та відповідального характеру нотаріальної діяльності, а, отже, і підвищенню авторитету нотаріату та репутації нотаріусів.

Також наступним кроком було затвердження 14 березня 2013 року Наказом № 431/5 Міністерства юстиції України Правила професійної етики нотаріусів України, які визначають загальні стандарти професійної етики нотаріуса України, морально-етичні принципи нотаріуса при здійсненні нотаріальної діяльності та професійно-етичні правила поведінки у відносинах з колегами, Нотаріальною палатою України, державними органами, установами, організаціями, фізичними та юридичними особами. Нотаріальна палата України приєдналася до Міжнародного союзу нотаріату (МСЛН), офіційне членство в якому затверджено Асамблеєю нотаріатів-членів МСЛН 8 жовтня 2013 року у м. Ліма (Перу) [3, с. 1].

Отже, вплив міжнародних нормативно-правових актів та організацій для України є досить помітним і вагомим. Завдяки міжнародному співробітництву український нотаріат розвивається і удосконалюється. Як можна було вже помітити з аналізу вітчизняного законодавства, нотаріат України тяжіє до моделі нотаріату латинської школи і перебуває у стані реформування.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про нотаріат»: закон України від 02.09.1993р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 39. Ст. 383.
2. Наказ Міністерства Юстиції України «Про запровадження Єдиного реєстру довіреностей та внесення змін і доповнень до деяких нормативно-правових актів Міністерства юстиції України» від 28.12.2006 р. № 111/5.
3. Статут Міжнародного союзу латинського нотаріату від 02.10.2007 р. URL: <http://npu.ua/wp-content/uploads/2018/03/StatutesUINLua-2.pdf>.

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Rad' P.V.

Student,

Ivan Franko National University of Lviv

LEGAL MECHANISMS OF ENFORCING A NO-FLY ZONE OVER UKRAINE DUE TO RUSSIA'S AGGRESSION

On 24 February 2022, Russian Federation started a so-called special military operation. In fact it was the beginning of a large scale military aggression against Ukraine. During the first month of the warfare Ukraine's President, Volodymyr Zelensky, and other Ukrainian high-ranking politicians asked the United States and its NATO allies for military assistance, including the establishment of a no-fly zone. But as we can see, this request has been left without satisfaction.

In order to figure out whether the establishment of a no-fly zone over Ukraine was possible, we should give a proper definition to this term. As Michael N. Schmitt points out, a no-fly zone is de facto aerial occupation of sovereign airspace in which, absent consent of the entity authorizing the occupation, only aircraft of the enforcement forces may fly [4]. It is also important to bare in mind that enforcement of a no-fly zone presupposes the possible use of force in response to a violation.

Due to the fact that usage of force is the most severe sanction available in international law, there are only two circumstances under which military force can be used. The first one is pursuant to a Chapter VII mandate. Article 39 of the UN Chapter points out that the Security Council shall determine the existence of any threat to the peace, breach of the peace, or act of aggression and shall make recommendations, or decide what measures shall be taken in accordance with Article 41 and 42, to maintain or restore international peace and security. Article 42 provides legal basis for the use of force to maintain or restore international peace [4; 5].

Michel N. Schmitt writes that the Security Council decides to authorize military action under Chapter VII in three ways: by sending peacekeeping forces under UN command and control, by deferring to a regional organization to take lead in enforcement action, or by authorizing member States to take actions individually or collectively to implement a particular mandate.

The second circumstance under which force can be used is response to an armed attack under Article 51 of the Charter [4]. According to the Article, member States have a right of individual or collective self-defence, if an armed attack occurs against a Member of the United Nations [5].

There are some relatively recent examples of the enforcement of no-fly zones [1]. The first example was during Operation Southern Watch & Northern Watch (1991–2003). These two no-fly zones were established in northern and southern Iraq over 12-year period. A legal basis for that was Resolution 688 issued by the Security Council whose goal was to prevent the repression of the Iraqi civilian population in many parts of Iraq [10]. Mark Nevitt writes that despite the fact that no single Security Council resolution expressly authorized these no-fly zones, the USA and its allies considered Resolutions 678, 687 and 688 to be a legal basis to implement the no-fly zone [8; 9; 10].

The second case was in 1992 and 1995 in Bosnia-Herzegovina. Firstly, the UN Security Council adopted Resolution 781 to prohibit all military flights in the area. But because of repeated Serb violations of the no-fly zone, the Security Council in March 1993 issued Resolution 816 which authorized member States to take all necessary measures to enforce the ban. As the result NATO launched Operation Deny Flight, which lasted through 1995 [7].

The last example was an enforcement of no-fly zone in Libya, in 2011. The UN Security Council adopted Resolution 1973 which provided broad spectrum of legal instruments to impose an international no-fly zone [6].

As Terry D. Gill points out the clearest legal basis for a no-fly zone is a UN Security Council resolution under Chapter VII authorizing the enforcement of such a zone. Such resolution pursuant to Articles 24 and 25 of the UN charter is a decision on behalf of the UN as a whole [2].

But there were no chances of such a UN Security Council resolution being adopted in Ukraine's case. Russia would have certainly opposed the adoption of such a measure allowing for the enforcement of a no-fly zone over Ukraine, using its veto power in the UN Security Council.

Another way to enforce a no-fly zone over Ukraine could have been under Resolution 377 issued by the General Assembly [3]. "Uniting for Peace" resolution points out that if the Security Council, because of lack of unanimity of the permanent members, fails to exercise its primary responsibility for the maintenance of international peace, the General Assembly shall consider the matter immediately with a view to making appropriate recommendations to Members for collective measures, including in the case of a breach of the peace or act of aggression. In such a case, according to "Uniting for Peace," the General Assembly can recommend to members "collective measures" which may even include the use of armed force when necessary but only in the case of breach of the peace or act of aggression, not a threat to the peace [11].

But as Larry D. Johnson writes, the General Assembly cannot replace the Security Council in deciding on binding enforcement of coercive measures. And it cannot recommend that States violate Article 2(4) of the Chapter. He points out that the most the General Assembly can do concerning use of force is recommend that States come to the aid and assistance of a State which has been the victim of aggression [3].

As we can see, the General Assembly cannot decide whether to use power in order to maintain or restore peace and security. All it can do is recommending all sorts of action, excluding the use of military power. States are not required to take the recommended measures but they may provide a certain degree of moral of community legitimacy of such actions as trade embargoes, economic sanctions, et cetera.

To sum up, it is worth saying that de-jure there were legal grounds to establish a no-fly zone over Ukraine, but de facto such an action was impossible due to some factors. The first and the most important is Russia's membership in the UN Security Council. Despite Ukraine's right to self-defence, according to Article 51 of the United Nations Charter and the existence of the threat to peace and the act of aggression committed by

Russian Federation, there were no chances of UN Security Council resolution being adopted.

Another possible mechanism of establishing a no-fly zone over Ukraine was also flawed due to the fact that the General Assembly cannot decide to use power in order to maintain or restore peace and security. It can only recommend all sorts of action, excluding the use of military force.

References:

1. Nevitt Mark, P. The Operational and Legal Risks of a No-Fly Zone Over Ukrainian Skies. 2022. Available at: <https://www.justsecurity.org/80641/the-operational-and-legal-risks-of-a-no-fly-zone-over-ukrainian-skies/> (accessed 26 May 2022).

2. Gill Terry, D. A Ukraine no-fly zone: further thoughts on law and policy. 2022. Available at: <https://lieber.westpoint.edu/a-ukraine-no-fly-zone-further-thoughts-on-law-and-policy/> (accessed 26 May 2022).

3. Johnson Larry, D. United Nations Response Options to Russia's Aggression: Opportunities and Rabbit Holes. 2022. Available at: <https://www.justsecurity.org/80395/united-nations-response-options-to-russias-aggression-opportunities-and-rabbit-holes/> (accessed 26 May 2022).

4. Schmitt Michael, N. *Clipped Wings: Effective and Legal No-Fly Zone Rules of Engagement*, 20 Loy. L.A. Int'l & Comp. L. Rev. 727. 1998. Available at: <https://digitalcommons.lmu.edu/ilr/vol20/iss4/3> (accessed 26 May 2022).

5. United Nations Charter 1945 (the United Nations). The official website of the United Nations. Available at: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text> (accessed 26 May 2022).

6. Resolution 1973 2011 (the United Nations Security Council). The official website of the United Nations Security Council. Available at: https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_03/20110927_110311-UN-SCR-1973.pdf (accessed 26 May 2022).

7. Resolution 816 1993 (the United Nations Security Council). The official website of the United Nations Security Council. Available at: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/816> (accessed 26 May 2022).

8. Resolution 678 1990 (the United Nations Security Council). The official website of the United Nations Security Council. Available at: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/678> (accessed 26 May 2022).

9. Resolution 687 1991 (the United Nations Security Council). The official website of the United Nations Security Council. Available at: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/687> (accessed 26 May 2022).

10. Resolution 688 1991 (the United Nations Security Council). The official website of the United Nations Security Council. Available at: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/688> (accessed 26 May 2022).

11. Resolution 377 1950 (the United Nations General Assembly). The official website of the United Nations. Available at: [https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/377\(V\)](https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/377(V)) (accessed 26 May 2022).

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Капітула О.В.

студентка,

Науковий керівник: Колісникова Г.В.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПОРІВНЯННЯ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ТА ДОГОВОРУ СУПЕРФІЦІЮ

Поступово реалізуючи земельну реформу в Україні, законодавець торкнувся змін у сфері земельних відносин, зокрема і права оренди земельної ділянки. Торкаючись цієї теми, можна докладніше проаналізувати правові інститути, законодавче закріплення яких призвело до виникнення альтернативних механізмів набуття прав на землю. Серед них, зокрема, ми виділяємо поняття суперфіцію, яке визначається як право користування чужою земельною ділянкою для забудови. Цей інститут був відомий ще з римського права, однак довгий час сприймався як такий, що не має практичного підґрунтя, тож вважався лише історико правовим явищем. Утім, очевидна складність правових механізмів оренди та набуття земельних ділянок у власність обумовила становлення і розвиток суперфіцію. З огляду на це, виникає потреба розмежування двох договорів у сфері земельних відносин – договору оренди земельної ділянки та договору суперфіцію.

В Україні існує дві форми оформлення земельної ділянки у користування під забудову: договір суперфіцію та договір оренди земельної ділянки. Положення про ці договори можна знайти у статті 413 Цивільного Кодексу, у статтях 90, 93 Земельного Кодексу та у Законі України «Про оренду землі». Попри деяку схожість цих договорів, кожен із них має свої відмінні риси.

По-перше, їхня відмінність полягає у формі та істотних умовах цих договорів. Цивільним кодексом, а також Законом України «Про оренду землі» чітко врегульовані форма та зміст договору оренди земельної ділянки, а також істотні умови цього договору, відповідно до якого відбувається передача земельної ділянки в оренду. У статті 1 Закону України «Про оренду землі» зазначено, що орендою землі є засноване на договорі строкове платне володіння і користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для проведення підприємницької та інших видів діяльності. Натомість, розглядаючи договір суперфіцію бачимо, що немає чіткого врегулювання щодо його форми та істотних умов.

По-друге, іншою істотною умовою договір є строки, на які вони укладаються. Договір оренди земельної ділянки передбачає те, що сторони самі можуть визначати строк, при цьому він не повинен перевищувати 50 років. На відміну від цього договору, за договором суперфіцію строк користування земельною ділянкою може бути встановлений на визначений або невизначений строк.

Відмінність у цих договорах полягає і у способі їхнього захисту. зобов'язальні правовідносини виникають при укладанні договору оренди земельної ділянки, при цьому ці правовідносини можуть захищатися особистим позовом. Натомість, як відомо, право користування земельною ділянкою для забудови (суперфіцій) є речовим правом, воно має абсолютний характер. Виникає обмеження використання зобов'язально-правових способів захисту цього права, наприклад визнання договору дійсним (укладеним), застосування правових наслідків неналежного виконання зобов'язань тощо. Крім того, договір суперфіцію може бути припинений лише на підставах, визначених для цього договору, а не на загальних підставах припинення договірних зобов'язань.

На відміну від договору суперфіцію у договорі оренди земельної ділянки сторони самостійно можуть визначити будь-яку мету використання. У договорі ж суперфіцію зазначена конкретна мета укладання цього договору, а саме використання земельної ділянки для забудови. Разом із тим відповідно до ч. 1 ст. 413 ЦКУ право

суперфіцію виникає на підставі договору або заповіту, але в законодавстві України не визначено чітко, на підставі якого саме договору. Водночас, якщо це право може виникати на підставі договору, то чому ним не може бути договір оренди земельної ділянки під забудову.

Як бачимо, питання про розмежування договору суперфіцію та договору оренди залишається актуальним. Позиція ВГСУ, висловлена в рекомендаціях «Про практику застосування господарськими судами земельного законодавства» від 02.02.2010 р., не містить значного правового обґрунтування: «Договір суперфіцію має особливу правову природу, відмінну від договору оренди, тому положення законодавства про суперфіцій не підлягають застосуванню до правовідносин оренди». Слід зазначити, що перевагою договору суперфіцію порівняно з договором оренди є можливість відчуження права суперфіцію без отримання згоди власника (ч. 2 ст. 413 ЦКУ), тоді як права землекористувача за договором оренди обмежуються спорудженням об'єктів нерухомості на земельній ділянці та можливістю передачі її в суборенду в обох випадках за згодою власника.

Кирячок А.С.

студентка,

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

СУБ'ЄКТИ ПРАВА НА ОBOB'ЯЗKOBY ЧACTKY Y CПAДЩИНІ

Закон закріплює право фізичної особи призначити спадкоємців шляхом складання заповіту і розподілити спадкове майно, майнові права та обов'язки на свій розсуд. Разом з тим, у статті 1241 Цивільного кодексу України визначено право певних осіб на

отримання частки спадкового майна, незалежно від змісту заповіту закон гарантує визначену частку спадщини, яка має назву обов'язкова частка [1].

Обов'язкова частка у спадщині – половина від тієї частки, яка належала б кожному зі спадкоємців, що мають право на неї, при спадкуванні за законом, незалежно від змісту заповіту. Метою існування обов'язкової частки у спадщині є захист інтересів окремих спадкоємців першої черги.

Перелік осіб, які мають право на отримання частки спадкового майна є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає, згідно статті 1241 Цивільного Кодексу України. Такими спадкоємцями є малолітні особи (до 14 років), неповнолітні (від 14 до 18 років), повнолітні непрацездатні діти спадкодавця (в тому числі усиновлені) непрацездатний вдівець (вдова), непрацездатні батьки (усиновителі) спадкодавця та діти, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені після відкриття спадщини [1, с. 253].

Непрацездатними вважаються особи, які досягли пенсійного віку; інваліди I, II, III груп, незалежно від того, чи призначена їм пенсія.

Значимо, що продовження особою трудової діяльності після досягнення загального пенсійного віку не позбавляє права на обов'язкову частку у спадщині. Однак, вихід на пенсію на пільгових підставах права на обов'язкову частку у спадщині не дає [2].

Спадкування обов'язкової частки є правом спадкоємця, а не його обов'язком, тому він може подати заяву до нотаріуса, що він не претендує на отримання свідоцтва на обов'язкову частку і відповідно не отримає свідоцтво про право на спадщину. Такому спадкоємцю потрібно подати про це заяву до нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини. У випадку, якщо обов'язковий спадкоємець не прийме обов'язкову частку спадщини у встановлений законом строк (чи відмовиться від прийняття), майно переходить до спадкоємців за заповітом.

Неповнолітні або представники малолітніх дітей, представники недієздатної чи обмежено дієздатної особи мають право подати заяву

про відмову від обов'язкової частки тільки за згодою органів опіки та піклування.

Якщо у спадкодавця в числі родичів немає вище перелічених осіб, то право на обов'язкову частку у спадщині відсутня. Але якщо ж такі особи є, то при оформленні спадщини обов'язкова частка повинна бути неодмінно визначена. В іншому випадку мова буде йти про порушення прав спадкоємців.

Якщо неповнолітня особа набуває повної цивільної дієздатності (у разі реєстрації шлюбу особи, яка не досягла повноліття, або у випадку, якщо особа, яка досягла шістнадцяти років, працює за трудовим договором, а також якщо неповнолітня особа записана матір'ю або батьком дитини), вона також зберігає за собою право на обов'язкову частку [1].

Слід враховувати, що ч. 1 ст. 1241 ЦК України встановлено, що обов'язкова частка у спадщині визначається незалежно від змісту заповіту у розмірі половини частки, яка належала б кожному із спадкоємців у разі спадкування за законом. При визначенні розміру обов'язкової частки у спадщині нотаріус враховує всіх спадкоємців за законом, які могли б бути закликані до спадкування, якби порядок спадкування не було змінено заповідачем. При визначенні розміру обов'язкової частки враховується все спадкове майно, як заповідане, так і те, що не охоплене заповітом, а також речі звичайної домашньої обстановки та вжитку. До складу спадкового майна входить і право на вклад у банку (фінансовій установі) незалежно від того, зроблено розпорядження у заповіті чи безпосередньо у банку (фінансовій установі). Розмір обов'язкової частки у спадщині може бути зменшений судом з урахуванням відносин між цими спадкоємцями та спадкодавцем, а також інших обставин, які мають істотне значення [3].

До складу обов'язкової частки зараховуються:

- вартість речей звичайної домашньої обстановки та вжитку;
- вартість заповідального відказу, встановленого на користь особи, яка має право на обов'язкову частку;

– вартість інших речей та майнових прав, які перейшли до неї як до спадкоємця, незалежно від виду спадкування – за законом чи за заповітом (наприклад, за іншим заповітом того самого спадкодавця).

Оскільки закон вимагає зарахування до заповідального відказу саме вартості окремих об'єктів, нотаріус може зіткнутися з необхідністю встановлення цієї вартості, що, у свою чергу, викличе несумірність оцінок різних видів майна.

Отже, обов'язкова частка – це мінімум того, що може дістати малолітній, неповнолітній чи непрацездатний спадкоємець першої черги (за винятком зменшення її за рішенням суду). Особистий характер права на обов'язкову частку полягає в тому, що це право належить виключно особам, зазначеним у вичерпний спосіб у ст. 1241 ЦК України і не може переходити до інших осіб, навіть якщо вони є спадкоємцями за законом чи за заповітом.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України. *ВВР*. 2003. С. 253.
2. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із життям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя. URL: <http://www.uapravo.net/akty/postanoviresolution/akt5bsgs5g/page4.htm>.
3. Печений О.П. Право на обов'язкову частку у спадщині: деякі практичні проблеми. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2007. № 1. С. 90–98.

Лобанова П.В.

студентка;

Самчук-Колодяжна З.Ф.

кандидат юридичних наук, доцент,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ СПАДКОВОГО ПРАВА. ПОНЯТТЯ СПАДКОВОГО ПРАВА

Спадкове право посідає особливе місце в системі цивільного права. Дана галузь – одна з самих складних, але самих цікавих, з точки зору науки, галузей цивільного права. Спадкування традиційно вважається одним із найдавніших та стабільних інститутів у праві будь-якої держави. Спадкове право певним чином стосується кожної людини, оскільки хоча б раз у житті кожна особа стає спадкоємцем і, на жаль, наприкінці свого життя приречена стати спадкодавцем [1].

Рівень урегульованості даного питання має великий вплив на стабільність та баланс у відносинах приватної власності

Актуальність статті зумовлена інтересом науковців саме до норм спадкового права, що обумовлює їх особливістю та специфікою.

Дане питання вивчається такими науковцями як: С.Я. Фурса, Є.І. Фурса, З.В. Ромовська, Є.О. Рябокonia, В.В. Васильченко, Ю.О. Кухарев, Б.С. Антімонова, А.А. Бугаєвський, В.І. Серебровський, Ч.Н. Азімова, В.А. Рясенцева та ін.

Термін «*спадкове право*» використовують у двох значеннях суб'єктивному та об'єктивному. В об'єктивному значенні під спадковим правом розуміють сукупність правових норм, які регулюють порядок переходу прав і обов'язків померлого до інших осіб. У суб'єктивному значенні під спадковим правом розуміють права особи бути закликаним до спадкування як спадкоємець, обсяг його прав та обов'язків після прийняття спадщини [2, с. 583].

На думку О.С. Іоффе, спадкове право – це сукупність норм, що регламентують зумовлені смертю особи правовідносини щодо

наступництва майнових, а у разі необхідності і немайнових прав і обов'язків [4, с. 283].

Новий ЦК України вперше у вітчизняному законодавстві дає легальне визначення заповіту. Заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок її смерті (ст. 1233 ЦК).

Заповіт повинен відповідати загальним правилам щодо дійсності правочину, а саме:

- 1) заповідач повинен бути дієздатним на момент укладання заповіту;
- 2) зміст заповіту не повинен суперечити закону;
- 3) зміст заповіту повинен відображати дійсну волю заповідача;
- 4) заповіт повинен бути вчинений у визначеній законом формі;
- 5) умови заповіту повинні бути здійсненими [3].

Заповіт повинен бути складений у письмовій формі і нотаріально посвідчений. Особливість заповіту полягає в тому, що він містить в собі волю спадкодавця, яку він виклав ще за життя, але безпосереднє.

Відповідно до Закону України «Про нотаріат» у населених пунктах, де відсутні нотаріальні контори, заповіт можуть посвідчити службові особи виконкому. За кордоном – відповідні консульські установи та дипломатичні представництва. Окрім державного нотаріуса, заповіт може посвідчити і приватний нотаріус (ст. 36 Закону України «Про нотаріат»).

В інтересах громадян, яким обставини не завжди дозволяють звернутися до нотаріальної контори, закон покладає на певних посадових осіб обов'язки по посвідченню заповіту, який у цих випадках прирівнюється до нотаріального (ст. 40 Закону України «Про нотаріат») [3].

Наведені нами засади спадкового права є принципами приватного права, але це не виключає наявності публічних інтересів. В стабільності інституту спадкування зацікавлені не лише громадяни, а і держава в цілому, оскільки приватні інтереси в даному випадку тісно пов'язані із мораллю суспільства і безпекою держави в цілому.

Спадкове право традиційно належить до найстабільніших інститутів цивільного права. Після прийняття ЦК УРСР 1963 р. норми,

які регулювали спадкові правовідносини, практично не змінювалися протягом сорока років.

Значні зміни внесені в інститут спадкового права у ЦК України (2003 р.). В порівнянні із ЦК УРСР 1963 р. норми спадкового права в новому ЦК містяться в семи главах: «Загальні положення про спадкування», «Спадкування за заповітом», «Спадкування за законом», «Здійснення права на спадкування», «Виконання заповіту», «Оформлення права на спадщину», «Спадковий договір».

Якщо говорити про спадщину, то – це майно, яке переходить в порядку спадкування.

Спадщина складається із сукупності майнових прав та обов'язків померлого громадянина, які, відповідно до чинного законодавства, можуть переходити у порядку спадкування до іншої особи. Іноді спадщину називають спадковою масою або спадковим майном.

Здебільшого спадщина складається з права приватної власності померлого громадянина на різне майно: житловий будинок, квартиру, предмети домашнього користування, дачу, продуктивну та робочу худобу, насадження на земельній ділянці, вироблену продукцію, транспортні засоби, земельну ділянку, грошові кошти, цінні папери та інше майно споживчого та виробничого призначення, яким громадянин володів.

Якщо майно належало кільком особам на праві спільної власності, то після смерті однієї з них спадщина відкривається тільки на належну цій особі частку.

До складу спадкової маси не включається квартира, яку спадкодавець наймав за договором найму житлового приміщення, оскільки договір найму не є підставою набуття права власності. У цьому випадку фактичне володіння річчю ще не свідчить про наявність у особи права власності на річ.

Окрім права приватної власності в склад спадщини можуть входити й інші права померлого громадянина: ті, які впливають з виконання певних правочинів; вимоги щодо відшкодувану шкоди, на відшкодування моральної шкоди, стягнення неустойки, а також майнові права автора, винахідника тощо.

Суми заробітної плати, пенсії, стипендії, аліментів, допомог у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, відшкодуванням у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, інших соціальних виплат, які належали спадкодавцю, але не були ним одержані, входять до складу спадщини, лише у випадку, коли відсутні члени сім'ї спадкодавця, яким ці суми повинні бути передані.

Не переходять у спадщину ті права та обов'язки, які хоч і є майновими, але носять суто особистий характер. Це право на отримання аліментів, право на користування житловим приміщенням, право на пенсію, на членство у кооперативі, товаристві. Не переходять у спадщину право на ім'я, вчене звання, державні нагороди, військове звання.

До складу спадщини входять не лише права спадкодавця, але й ціла низка майнових зобов'язань, а саме – борги спадкодавця. До спадкоємця також переходить обов'язок відшкодувати майнову шкоду (збитки), яка була завдана спадкодавцем, обов'язок відшкодування моральної шкоди, завданої спадкодавцем, обов'язок сплатити неустойку (штраф, пеню), які були присуджені судом спадкодавцеві за його життя.

Україна довготривалий час користувалася нормами, начіпленими їй Російською імперією, потім СРСР, а в період своєї незалежності за основу взяла Цивільний кодекс УРСР, який діяв за радянських часів. Україна зробила європейський вибір і ми вважаємо це успіхом.

На нашу думку, потрібно вдосконалювати українське законодавство за прикладом європейських країн. За приклад можна взяти Німецьке цивільне уложення, книгу V під назвою «Спадкове право», яка містить понад 450 параграфів [8]. Німецьке законодавство в питанні спадщини є більш деталізованим і завдяки цьому краще вирішує питання пов'язані з цим.

Наше законодавство потребує покращень, для цього нам потрібно використовувати щедротний історичний досвід Європейських держав і створювати ефективні механізми реалізації цього права.

Також шляхом розвитку спадкового права є створення такого правового механізму реалізації права на спадкування, який ефективно

забезпечить можливість кожному спадкоємцю успадкувати будь-яке майно чи майнові права із найменшими юридичними складнощами для нього.

Список використаних джерел:

1. Кухарев О.Є. Спадкове право України. Навчальний посібник України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/1821100156933/pravo/ponyattya_spadkovogo_prava_mistse_sistemi_tsivilnogo_prava.
2. Цивільне право України : підручник: У 2-х кн. / [О.В. Дзера (керівник авт. кол.), Д.В. Боброва, А.С. Довгерг та ін.] ; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової. – К.: Юрін- ком Інтер, 2002. – 720 с.
3. Бірюков І.А., Заїка Ю.О. Цивільне право України. Загальна частина. Навчальний посібник [Електронний ресурс] / К.: КНТ, 2006. – 480 с. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-8757.html>
4. Иоффе О.С. Советскоегражданское право. Курс лекций. Ч. III. Ленинград, Изд-во Ленингр. ун-та, 1965 г., 494 с.
5. Німецьке цивільне уложення. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/bgb/gesamt.pdf>.

Якущенко Е.Р.

студент,

Науковий керівник: Колісникова Г.В.

кандидатка юридичних наук, доцентка,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПЕРЕВИЩЕННЯ МЕЖ САМОЗАХИСТУ (САМОУПРАВСТВА)

Самозахист особистих цивільних прав є одним із позасудових засобів захисту порушених майнових чи немайнових прав особи. Визначення меж самозахисту суб'єктивних цивільних прав є важливим аспектом при вирішенні цивільно-правових спорів, що

виникають з приводу зловживання цивільними правами при перевищенні цих меж. Використання права на самозахист виключно у визначених законом межах говорить про достатній рівень правосвідомості та правової культури як окремої особи, так і суспільства в цілому. Сучасне цивільне законодавство України містить поняття зловживання цивільними правами та встановлює межі самозахисту суб'єктивних цивільних прав.

Тому метою дослідження є з'ясування меж цивільного самозахисту, фактичного складу самоуправства при перевищенні його меж, правові наслідки для особи при перевищенні меж самозахисту, а також аналіз правової доктрини, нормативної бази та судової практики стосовно даного питання.

Дане дослідження ґрунтується на аналізі робіт таких вчених: О. Капліна, Б. Карнаух, Д. Луспенник, О. Рогач, М. Малейн, М. Агарков, І. Осолінкер, О. Батожецька, О. Чепис та інші.

Стаття 8 Конституції України проголошує, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права [1]. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства [2]. Таким чином, загальновизнані соціальні та законодавчі норми є єдиними правовими регуляторами суспільних відносин в країні. Проголошується принцип, згідно із яким особі дозволяється реалізовувати свої права та свободи лише якщо її дії не будуть порушувати прав інших осіб.

Порушення меж суб'єктивного права при його здійсненні вважають зловживанням правом [4, с. 345]. Ст. 13 Цивільного Кодексу України встановлює межі здійснення суб'єктивних цивільних прав. Зокрема, частина третя цієї статті проголошує: не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах [3].

Зловживання правом за своєю правовою природою є суспільно шкідливим діянням і різновидом юридично значущої поведінки, що

здійснюється, як правило, у межах норм права. Це ускладнює кваліфікацію даної поведінки як правопорушення, оскільки вона не завжди є протиправною, тобто такою, що порушує норми права, та найчастіше позначається терміном «незаконні дії» [5, с. 289].

Наслідком зловживання, зазвичай є не відповідальність у вигляді позбавлення особи того, що їй належить, а лише відмова у визнанні за особою права на те, що вона намагалася здобути внаслідок зловживання [6, с. 33].

Таким чином, проаналізувавши ознаки такого феномену як зловживання правом, можна дійти висновку, що: 1) такі дії за своєю суттю є порушенням меж здійснення суб'єктивних цивільних прав; 2) дана поведінка за зовнішнім виразом відповідає нормам права; 3) дана поведінка має специфічні правові наслідки (наприклад, визнання недійсними положень фіктивного або фраздаторного правочину).

Таким чином, слід зосередити увагу на питанні реалізації права на самозахист суб'єктивних цивільних прав та визначенні його меж.

Ст. 19 Цивільного Кодексу України встановлює право особи на самозахист цивільних прав від протиправних посягань. Абзац другий частини першої цієї статті визначає, що самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства [3]. Таким чином, дані норми повністю узгоджуються з положеннями Конституції України та правовою позицією Конституційного Суду України, але дані норми прямо не встановлюють межі здійснення особистого права на самозахист, а дають право суду вирішити питання про співмірність захисту порушеного права на свій розсуд.

Самозахист не повинен виходити за межі дій, необхідних для запобігання порушенню, і має бути співмірним порушенню за своїми способами (в іншому випадку він може стати самоуправством або виступати перевищенням меж необхідної оборони) [7, с. 315]. Таким чином, під час перевищення меж самозахисту цивільних прав, особа не втрачає права на цивільний самозахист, але її дії можуть набути ознак протиправності. Тому, при вирішенні спорів будуть

перевіритися обставини, що свідчать про відповідність чи невідповідність змісту порушеного права, характеру дій, якими воно порушене, а також наслідків, що спричинені цим порушенням способом самозахисту. При цьому для цивільного права кваліфікація даних діянь не має реального значення.

Ст. 1169 Цивільного Кодексу встановлює межі здійснення права на самозахист цивільних прав: шкода, завдана особою при здійсненні нею права на самозахист від протиправних посягань, у тому числі у стані необхідної оборони, якщо при цьому не були перевищені її межі, не відшкодовується. Якщо у разі здійснення особою права на самозахист вона завдала шкоди іншій особі, ця шкода має бути відшкодована особою, яка її завдала. Якщо такої шкоди завдано способами самозахисту, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства, вона відшкодовується особою, яка вчинила протиправну дію [3].

Для реалізації способів самозахисту характерним є те, що вони можуть бути оскаржені до суду або до іншого компетентного органу, що є своєрідною гарантією дотримання прав та інтересів особи, яка порушила чуже право, і дозволяє захистити громадян і юридичних осіб від можливих випадків самоправства з боку особи, яка реалізовує дійсне чи удаване право на самозахист [8, с. 5]. Підтвердженням цих положень є судова практика. У справі № 295/12964/19 Богунського районного суду м. Житомира позивач звернувся із позовом про відшкодування моральної та матеріальної шкоди за пошкодження автомобіля внаслідок неправомірних дій відповідача. При цьому судом було встановлено, що відповідач дійсно розбив лобове скло автомобіля позивача, але діяв у межах самозахисту, адже позивач намагався вивантажити із автомобіля, який йому надала інша особа, будівельне сміття біля житлового будинку, чим міг спричинити збитки власникам житла, а також на вимоги відповідача припинити дані дії погрожував відповідачу монтажним ключем та направив транспортний засіб у напрямку відповідача. Суд виніс рішення про залишення вимог позивача без задоволення на підставі ст. 1169 Цивільного Кодексу.

Таким чином, дії особи, яка порушила межі самозахисту цивільних прав можна вважати самоуправством. Самоуправство – порушення законного порядку під час вирішення певних справ; прояв особистої сваволі [9, с. 49]. Дане поняття походить із римського приватного права, де воно є лише позаюрисдикційною формою захисту порушених цивільних прав та полягає у розправі над порушником права [10, с. 51].

У цивільному законодавстві України відсутня дефініція поняття «самоуправство», але наявні деякі поняття, суміжні за змістом. Зокрема, Цивільним Кодексом України передбачені такі діяння особи: самочинна переробка чужої речі (ст. 332), самочинне будівництво (ст. 376) та інші форми зловживання цивільними правами [3]. Всі вони характеризуються тим, що особа, яка їх вчиняє, не має права на це. Лише в деяких випадках дії особи, яка вчинила самоуправство можуть бути визнані правомірними за рішенням суду (при самочинному будівництві).

Самоправство здійснюється у формі активних дій, які здійснюються усупереч законодавству, але зовні схожі на самозахист. При самоправстві діє презумпція правомірності, за якою дії особи вважаються правомірними доти, поки вони не будуть оскаржені. З точки зору психологічного сприйняття особою своїх дій, то самоправець вчиняє ці дії з метою поновлення ж порушеного права чи уявного [11].

Отже, дане дослідження дало змогу зрозуміти, що: 1) перевищення меж цивільного самозахисту при завданні збитків, значно більших, ніж збитки при протиправному посяганні слід розцінювати як самоуправство; 2) самоуправство є однією із форм зловживання цивільними правами; 3) при перевищенні меж самозахисту виникають зобов'язальні правовідносини з приводу відшкодування шкоди відповідно до ст. 22, 23 Цивільного Кодексу.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – С. 141. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) [Електронний ресурс] // Офіційний вісник України. – 2004. – № 45. – С. 41. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04/sp:max100>.

3. Цивільний Кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 40. – Ст. 356. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/sp:max100>.

4. Цивільне право : підручник : у 2 т. / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, Т.І. Бегова та ін. ; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – Х. : Право, 2011. – Т. 1. – 656 с.

5. Капліна О. Проблеми зловживання правом у кримінальному процесі // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2010. – № 3 (62). – С. 286–295.

6. Карнаух Б. Зловживання правом та його правові наслідки // Підприємництво, госп-во і право : наук.-практ. госп.-прав. журн. – 2020. – № 9. – С. 31–36.

7. Актуальные проблемы гражданского права. Сборник статей. Вып. 1 / Под ред. и со вступ. ст. : Брагинский М. И. – М.: Статут, 1999. – 464 с.

8. Луспенник Д. Д. Реалізація права на самозахист цивільних прав – новела нового цивільного кодексу України: поняття і межі здійснення / Д.Д. Луспенник // Адвокат. – 2004. – № 11. – С. 3–8.

9. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970–1980. Т. 9. 916 с.

10. Римское частное право : учебник / под ред.: проф. И.Б. Новицкого и проф. И.С. Перетерского. – М., 1996.

11. Осолінкер І.М. Самозахист права власності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Національний університет «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого». – Харків : б. в., 2011. – 216 с.

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Лишеньюк В.К.

аспірантка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІСТОРІЯ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ КОНСАЛТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Консалтингова діяльність – це особливий вид господарської діяльності, яка здійснюється спеціальними суб'єктами господарювання на професійній основі та полягає у наданні консультаційної послуги замовнику за плату, на підставі договору. Консалтинг зародився якраз через необхідність осіб та компаній вирішувати складні проблеми, що виникають під час здійснення господарської діяльності, за допомогою унікальних та спеціально підібраних рішень.

У науковій літературі відзначається, що консалтингова діяльність існувала протягом історії людства. При цьому роль та обов'язки консультантів змінювалися із розвитком промисловості, науково-технічним процесом та поглибленням знань.

На думку Шаркової Г.Ю., важливими факторами розвитку консалтингових відносин стали становлення міжнародного торговельного права, а також значні історичні події такі як великі географічні відкриття та промислова революція. Так, накопичені людством великі обсяги інформації та знань призвели до ускладнення змісту рекомендацій у певних сферах господарства, їх видах, типах та методах формування [7, с. 21].

Більшість вчених пов'язують становлення консалтингу у його сучасному розумінні (як окремого виду діяльності) із початком ХХ століття, що в свою чергу характеризується потужним розвитком науково-технічного прогресу. У своїх роботах Ю.А. Рак виділяє такі етапи розвитку консалтингу в світі:

- 1) період зародження консалтингу як галузі (кінець ХІХ – ХХ ст.);

2) період становлення консалтингу як окремого виду бізнесу (20–30-ті рр. XX ст.);

3) «золота ера консалтингу» (40-ві рр. XX ст. – сьогодення).

Період **зародження консалтингу** як галузі характеризується появою перших консалтингових компаній, що пропонують клієнтам різний спектр послуг (зокрема, проведення робіт з підвищення ефективності функціонування промислових фірм, надання консультацій з управління людськими ресурсами, з управління збутом і фінансами). Цей період пов'язаний із іменами перших консультантів таких як Фредерік Тейлор, Тоуерс Перрін, Артур Д. Літл та інші [6, с. 91].

На початку XX століття була заснована перша консалтингова компанія («Служба ділових досліджень») в США. Пізніше соціолог Елтон Мейо започаткував розвиток мотиваційних концепцій управління персоналом, а вже у 1925 році Джеймс О. Мак-Кінсі організував консалтингову фірму, яка надавала фінансово-аналітичну та бухгалтерську допомогу [1, с. 5].

На етапі **становлення консалтингу як окремого виду бізнесу** з'являються консалтингові компанії, що почали займатися проблемами організації та стратегії. Цей період характеризується становленням управлінського консалтингу. Також починає швидко розвиватися консультування з питань фінансів, у тому числі фінансування підприємств та фінансовий контроль за операціями. Активному розвитку консалтингу (зокрема, в управлінській сфері) сприяла «Велика депресія», адже в умовах економічної кризи особливо відчутною стала відсутність достатньої теоретичної підготовки керівництва переважної більшості компаній, неготовність вчасно змінити напрями стратегічного розвитку фірм, враховуючи економічну кризу [6, с. 91].

У 20-ті та 30-ті рр. XX століття консультування отримало визнання не тільки в США та Великобританії, а й у Франції, Німеччині та інших промислово розвинених країнах. Існувало лише декілька престижних фірм, однак їх послугами в основному користувалися лише великі промислові корпорації. Консультант залишався невідомим основній

масі малих та середніх підприємств. З іншого боку, замовлення на виконання завдань стали надходити від уряду: це стало початком консультування для державного сектору [7, с. 21–22]. Крім цього, з'явився попит на консультування військового комплексу, що зіграло важливу роль під час Другої світової війни [4, 297]. Наприклад, в 1940 р. Буз Аллен Гамільтон (Booz Allen Hamilton) був найнятий для реорганізації воєнно-морських сил США, а старовинна консалтингова фірма Артур Д. Літлс, Інк. (Arthur D. Little, Inc.) консультувала високопосадовців під час Другої світової війни [7, с. 23].

Етап **«золотої ери консалтингу»** розпочався після Другої світової війни. На цьому етапі консалтинг постає окремим видом підприємницької діяльності. На ринку виникають та закріплюються провідні консалтингові компанії [6, с. 92]. Саме в той час попит на консалтингові послуги почав зростати особливо інтенсивно. Пояснювалося це післявоєнним будівництвом, зростанням ділової активності, прискоренням науково-технічного прогресу, інтернаціоналізацією промисловості, торгівлі та фінансів [3, с. 28].

У цей час консалтингові фірми набувають рис повноцінних комерційних підприємств із власною стратегією розвитку, ринковою поведінкою та асортиментом продукції. Інститут консалтингу отримує громадське визнання та набуває суттєвого значення для економіки держави та світу [1, с. 33]. Консалтинг отримав настільки широке поширення, що в США в 70-і роки на кожні 100 керуючих в промисловості припадав один консультант. Зокрема, розвитку консалтингу сприяла необхідність впровадження новітніх на той час інформаційних технологій [7, с. 20]. Так, у 1950 році уряд США інвестує 1 мільйон доларів в проекти щодо управлінського консультування. А в 1952 році уряд США найняли МакКінслі та Компанія (McKinsey & Company) для реорганізації Білого Дому та надання порад щодо окремих політичних призначень [7, с. 12].

Сучасний етап розвитку ринку консалтингу характеризується такими тенденціями розвитку:

1) інституціоналізація, що виражається у взаємодії різноманітних консалтингових об'єднань, покликаних регулювати та сприяти ефективності діяльності консалтингових компаній;

2) глобалізація та транснаціоналізація (поглинання невеликих консалтингових компаній);

3) універсалізація (розширення спектру консалтингових послуг);

4) інтелектуальна капіталізація – підбір та розвиток висококваліфікованого персоналу консалтингових компаній;

5) еволюція маркетингових технологій консалтингових компаній;

6) модернізація клієнт-партнерських відносин [2, с. 17–21].

На розвиток і структуру глобального консалтингового ринку впливають такі транснаціональні **чинники**, як лібералізація міжнародних економічних відносин, загострення конкуренції на консалтингових ринках, відкриття консалтингових ринків у країнах з перехідною економікою, прорив інноваційних технологій в консалтинговому бізнесі. З огляду на зміни тенденцій ведення бізнесу все більше компаній приходять до розуміння важливості консалтингових послуг [5, с. 238].

Дослідивши основні етапи зародження та розвитку консалтингової діяльності ми підкреслюємо важливе значення цієї дальності будь-якої соціально-економічної системи. Консалтингова діяльність є одним із драйверів економічного розвитку держави, адже дозволяє суб'єктам господарювання – замовникам ефективно та законно займатися бізнесом та покращувати систему управління відповідно до чинної нормативно-правової бази.

Список використаних джерел:

1. Верба В.А., Решетняк Т.І. Організація консалтингової діяльності : Навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2000. 228 с.

2. Вергуненко Н.В. Трансформація ринку консалтингових послуг. *Вісник КНТЕУ. Держава та економіка*. 2013. № 4. С. 15–24. URL: <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2013/04/2.pdf>.

3. Гонтарева І.В. Консалтингові послуги в сфері підприємництва: конспект лекцій. Харків : Вид. ХНЕУ, 2016. С. 135.

4. Гончарова М.Л., Бондаренко Р. Основні тенденції розвитку менеджмент- консалтингу в США. *Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право, суспільство* : зб. матеріалів II міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 15.05.2015). Ч. 2 / упоряд. Калитчак Р.Г., Зазуляк З.М. Львів : Центр американських студій ФМВ ЛНУ ім. І. Франка, 2015. С. 296–303.

5. Любохинець Л.С., Дашевська А.А. Роль міжнародного консалтингу в розвитку національного ринку консалтингових послуг. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С. 234–239.

6. Рак Ю. А. Основні тенденції розвитку світового ринку консалтингових послуг. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Вип. 108(2). С. 91–97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_108%282%29.

7. Шаркова Г.Ю. Договір консалтингу : Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 ; НДІ приват. права і підприємництва Нац. акад. прав. наук України. Київ, 2011. С. 220.

8. Н. М. В Sousa. Management consulting business models: operations through and for digital transformation. URL: https://repositorio.iscte-iul.pt/bitstream/10071/18644/1/master_hugo_breia_sousa.pdf.

Попков Б.М.

студент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СПАДКУВАННЯ ТА ПРАВОНАСТУПНИЦТВО КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ В ТОВАРИСТВІ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ ТА ТОВАРИСТВІ З ДОДАТКОВОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

В цій роботі аналізуючи законодавство і напрацювання практик юристів хочу висвітлити ту проблему, на яку не звертається увага і дати свої міркування по сучасному розв'язання цієї проблеми яка стоїть довгий час серед наукової спільноти. Для цієї цілі вважаю за доцільним почати з загального і дійти до самої проблеми. Спершу

згідно з ч. 1 ст. 178 Цивільного кодексу України (далі ЦК України): об'єкти цивільних прав можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином, якщо вони не вилучені з цивільного обороту, або не обмежені в обороті, або не є невід'ємними від фізичної чи юридичної особи. Згідно зі статтею 1218 ЦК України до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті, але ч. 1 ст. 1219 ЦК України не входять до складу спадщини права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця, зокрема: особисті немайнові права і право на участь у товариствах та право членства в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом або їх установчими документами. В цих статтях можемо побачити колізію в законодавстві, яку намагались вирішити за допомогою прийняття Закону України "Про Товариства з обмеженою відповідальністю та Товариства з додатковою відповідальністю" (далі ЗУ "про ТОВ та ТДВ") у 2018 році, а саме в ст. 23 визначили, яким чином успадковується частки. Але з цим прийшло і багато проблем, які на початку взагалі ігнорувалися суддями. Наприклад справа Східного Апеляційного господарського суду № 917/1887/17. Потім продовжились дослідження від різних юристів що практикуються, деякі з них зазначив у своїй роботі й вони досліджували питання, яким чином потрібно визначити частку і суму при ліквідації товариств. В цій роботі йдеться про інший проблемний момент який чомусь опускаються науковцями в підручниках, блогах і статтях, як до прикладу ті які використовуються в цій роботі. Зі своєї сторони мені б хотілось пояснити вам, як запропоновані мною зміни полегшить роботу і суддів, і учасників товариств. Насамперед все ж потрібно трохи відійти до історії й поговорити трохи про ті проблеми які були вже окреслені в науковій спільноті. Бо без них на жаль не вийде побачити картину повністю. Перш за все хочу зауважити, що раніше було так при спадкуванні частки в Товаристві з обмеженою відповідальністю (далі ТОВ), ти йшов до нотаріуса, що чітко було прописано в статті 148 ЦК України в редакції станом

на 06.01.2018 рік, тобто до прийняття ЗУ "Про ТОВ та ТДВ" він передивлявся статут і вже потім розв'язував питання передачі частки за допомогою статей 54 та 55 ЗУ "Про Господарські Товариства".

Як слушно зазначає Ірина Низька юрист «Misechko & Partners law firm» у своїй роботі: тепер для того, щоб спадкоємець став учасником товариства, йому необхідно звернутися до реєстратора з заявою про вступ до товариства та доказом набуття права на спадщину (свідоцтво про спадщину). При цьому ні у спадкоємця, який став учасником товариства, ні у реєстратора немає обов'язку повідомляти товариство про включення нового учасника.

У разі виходу/виключення з товариства спадкоємця учасника вартість частки, яка йому має бути виплачена, визначається, виходячи з ринкової вартості сукупності всіх часток учасників товариства пропорційно до розміру частки такого учасника. Законодавством не встановлено, хто і яким чином визначає ринкову вартість, проте відповідно до ЗУ "Про ТОВ та ТДВ", це можна передбачити у статуті. Слід також зазначити, що встановлений строк в один рік, якщо інше не передбачено статутом, протягом якого товариство зобов'язане виплатити колишньому учаснику, який вийшов з товариства (у т. ч. спадкоємцю частки), вартість його частки. Проте цей строк виплати частки колишньому учаснику у разі його виключення ніде в законодавстві не зазначений, як і не передбачена можливість зазначити це в статуті [1]. На той час це справді була велика дискусія, але після появи корпоративного договору ст. 7 ЗУ "Про ТОВ та ТДВ" вважаю це більше не становить проблеми, оскільки в ч. 1 цієї статті передбачено: Договір, за яким учасники товариства зобов'язуються реалізовувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації (далі – корпоративний договір), є безвідплатним і вчиняється в письмовій формі. Корпоративний договір, який не відповідає цим вимогам, є нікчемним. Стороною корпоративного договору також може бути саме товариство та треті особи. Тож аналізуючи вищевикладене, приходжу до висновку, що саме за допомогою такого інструменту, як корпоративний договір

вирішилось це давнє питання, яке стояло на слуху у науковій спільності досить довгий час.

Наступною проблемою яку потрібно дослідити це доречність голосування без голосу спадкоємця частки при реорганізації чи ліквідації товариства з обмеженою відповідальністю чи товариства з додатковою відповідальністю. Отже, згідно зі ст. 23 ЗУ “ТОВ та ТДВ” У разі смерті або припинення учасника товариства його частка переходить до його спадкоємця чи правонаступника без згоди учасників товариства. У разі смерті, оголошення судом безвісно відсутнім або померлим учасника – фізичної особи чи припинення учасника – юридичної особи, частка якого у статутному капіталі товариства становить менше ніж 50 відсотків, та якщо протягом року з дня закінчення строку для прийняття спадщини, встановленого законодавством, спадкоємці (правонаступники) такого учасника не подали заяву про вступ до товариства відповідно до закону, товариство може виключити учасника з товариства. Таке рішення приймається без врахування голосів учасника, який виключається. Якщо частка такого учасника у статутному капіталі товариства становить 50 відсотків або більше, товариство може приймати рішення, пов’язані з ліквідацією товариства, без врахування голосів цього учасника. Тут треба додати, що як зауважив Микита Жуков юрист ЮФ “Василь Кисіль і Партнери”: Вартість частки виключеного учасника визначається відповідно до ч. 8 ст. 24 ЗУ “ПРО ТОВ та ТДВ”, виходячи з ринкової вартості сукупності всіх часток учасників товариства пропорційно до розміру частки такого учасника. Тобто береться до уваги саме ринкова вартість, а не якась приблизна чи балансова. В той час, як згідно з абз. 4 ч. 2 ст. 148 ЦК України, який діяв раніше, зазначалось, що порядок і спосіб визначення вартості частини майна, що пропорційна частці учасника у статутному капіталі, а також порядок і строки її виплати встановлюються статутом і законом.

Водночас лише за погодженням учасника товариства, який вийшов, та товариства зобов’язання зі сплати грошових коштів може бути замінено зобов’язанням із передачі іншого майна. Товариство

виплачує учаснику, який вийшов з товариства, вартість його частки або передає майно лише пропорційно до розміру сплаченої частини частки такого учасника (ч. 9-10 ст. 24 ЗУ“ ПРО ТОВ та ТДВ”) [2].

Аналізуючи вищевикладене, насправді можна прийти до такого висновку, що проблема стоїть вже не у визначені яка частка передається спадкоємцю при ліквідації ТОВ, а в тому що потрібно змінити законодавство і надати вимогу про повідомлення учасників товариств про нового члена. Таким чином будуть захищені права як нового учасника, так і тих осіб які вже були учасниками. Також це зменшить навантаження на суд, оскільки більше не буде випадків коли йде судовий розгляд і випадково виявляється що в Товаристві новий учасник і в нього є 50 або більше частки товариства. Для розв'язання цієї проблеми можна запропонувати такі варіанти: або щоб державний реєстратор повідомляє учасників товариства про нового учасника, або внести зміни до статті 23 Закону України “Про ТОВ та ТДВ”, щоб учасник після державної реєстрації відправляє на пошту такому товариству повідомлення вказавши: дату державної реєстрації та свої ініціали і тільки тоді вступив до підприємства без попередньої на те згоди інших учасників. Це буде виконуватись для зникнення проблем описаних вище. Окрім цього новий учасник може відразу використовувати свої права та приступати до здійснення своїх нових обов'язків. В кінці хочу зазначити, що ця тема має цілковиту перспективу для подальшого розгляду та роздуму саме за цього питання. Більш того, це зменшить навантаження на судову систему і буде здійснено з метою захисту прав учасників. Отже, можна вважати, що такі зміни будуть підпадати під принцип пропорційності та тому є актуальними на сьогодні. Таким чином мною була висвітлена проблема, напрямок якої є перспективним для подальших досліджень, бо наразі через його не вирішеність суд має величезний обсяг справ, які б не проходили судовий розгляд, якщо будуть внесені описані вище зміни.

Список використаних джерел:

1. Ірина Низька «Misechko & Partners law firm» юрист, публікація № 6. Видавець ТОВ «Юридична газета». URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/korporativne-pravo-ma/pidприємство-u-spadok-osoblivosti-spadkuvannya-korporativnih-prav.html>.

2. Спадкування корпоративних прав в ТОВ за новим законодавством, правова позиція, 14.06.2019. URL: <https://www.ukrainepravo.com/scientific-thought/pravova-pozytsiya/spadkuvannya-korporatyvnykh-prav-v-tov-za-novym-zakonodavstvom/>.

3. ЗУ “Про Товариства з обмеженою відповідальністю та Товариства з додатковою відповідальністю” поточна редакція станом на 06.10.2021 року, Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 13, ст. 69. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>.

4. Цивільний кодекс України Поточна редакція від 07.05.2022 року (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 40–44, ст. 356). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Байдич К.В.

студентка,

Навчально-науковий інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що досвід європейських стандартів у сфері соціального захисту може стати вектором, якого намагається досягти наша держава. Основною ідеєю цих стандартів є просування моделі соціального забезпечення, заснованої на соціальній справедливості. Вважається, що держава несе відповідальність за створення та підтримку стабільної та фінансово здорової системи соціального забезпечення. Ті, хто не може заробляти собі на життя через хворобу, безробіття, старість, трудову травму, професійне захворювання, материнство, інвалідність або смерть годувальника повинні бути забезпечені гідним рівнем життя.

На думку вчених, протягом періоду незалежності України вітчизняному законодавцю так і не вдалось врегулювати соціальну сферу таким чином, щоб вона відповідала європейським зразкам: все ще не ратифіковані всі європейські нормативно-правові акти соціального законодавства, на науковому рівні регулярно аналізуються проблеми сучасного стану законодавства України про соціальне забезпечення. В таких умовах необхідність дослідження європейських соціальних стандартів пов'язана із тим, що ефективність реалізації євроінтеграційного курсу безпосередньо залежить від стану національного законодавства та його відповідності європейським стандартам [1, с. 16].

М.М. Шумило наголошує на тому, що міжнародні стандарти у сфері соціального захисту варто розуміти як соціальний мінімум, що встановлений міжнародними нормативно-правовими актами та є обов'язковим для країн-підписантів, наявність якого дає рівну можливість непрацездатним особам реалізовувати свої права та свободи в повному обсязі [2, с. 243].

Рада Європи надала правові інструменти для визначення загальноєвропейських стандартів соціального забезпечення. На додаток до Європейської соціальної хартії, цими цінними інструментами є Європейський кодекс соціального забезпечення, Протокол до нього та Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий 06.11.1990 р.) [3, с. 70].

Європейський кодекс соціального забезпечення має на меті заохочення розвитку соціального забезпечення в усіх державах-членах Ради Європи, щоб вони поступово досягли найвищого можливого рівня. Кодекс встановлює ряд стандартів, які Сторони зобов'язуються включити до своїх систем соціального забезпечення.

Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий), найновіший документ, починаючи з 1990 року, зображує деякі зміни у філософії соціального забезпечення до кінця століття без відмови від фундаментальних концепцій, закладених у Європейському кодексі соціального забезпечення та Протоколі до нього. Згідно з положеннями статей Європейського кодексу соціального забезпечення, у разі приєднання держави до них, така держава бере на себе зобов'язання надавати соціальну допомогу, зокрема: медичну допомогу захищеним особам у зв'язку із станом здоров'я; допомогу захищеним особам по безробіттю та по старості; допомогу у разі виробничої травми; забезпечення захищеним особам надання допомоги сім'ям із дітьми, а також по вагітності та пологах; допомогу по інвалідності та уразі втрати годувальника тощо.

Україна 10 листопада 2016 року підписала Європейський кодекс соціального забезпечення [4], який є орієнтиром європейської моделі соціального забезпечення, заснованої на соціальній справедливості. Науковці вважають, що підписавши цей Кодекс, було зроблено

надзвичайно важливий крок для приєднання України у повному обсязі до статті 12 Європейської соціальної Хартії – «право на соціальне забезпечення», стороною якої Україна є 2007 року. Саме статтею 12 Хартії визначено, що сторони зобов'язуються «підтримувати систему соціального забезпечення на задовільному рівні, принаймні на такому, який дорівнює рівню, необхідному для ратифікації Європейського кодексу соціального забезпечення» [5, с. 104]. Зазначимо, що Європейський кодекс є орієнтиром європейської моделі соціального забезпечення, заснованої на соціальній справедливості.

Науковиця І.В. Новосельська стверджує: «Вагоме місце у регулюванні стандартів соціального забезпечення займають нормативно-правові акти, ухвалені Генеральною Асамблеєю ООН. Головним внеском ООН в міжнародно-правове регулювання соціального забезпечення є визначення переліку основних прав людини, які повинні забезпечуватися законодавством будь-якої країни. Серед таких документів можна виокремити Загальну декларацію прав людини, Конвенцію про права дитини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Декларацію соціального прогресу і розвитку тощо. У них виражено основні ідеї соціального забезпечення, його принципи: людина як член суспільства має право на соціальний захист, страхування, достатній життєвий рівень, охорону здоров'я» [6, с. 97].

Варто зазначити, що Україна підписала ЄКСЗ, що засвідчує неухильну позицію України щодо дотримання засад демократії, верховенства права, права людини, розвитку соціального забезпечення на засадах соціальної справедливості, з огляду на зміст Європейської соціальної хартії (переглянутої) та Європейського кодексу соціального забезпечення.

Резюмуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що головною метою європейських стандартів є розвиток національного законодавства у напрямку демократичних перетворень в державі, принципу рівності прав та соціальної справедливості. На сьогодні в Україні велика кількість міжнародних нормативно-правових актів дійсно є частиною національного законодавства. Але при цьому варто

враховувати, що не кожен із них ратифікований у повному обсязі, а також щодо низки міжнародних документів законодавець досі не надав згоду щодо їх віднесення до законодавства України.

Список використаних джерел:

1. Малога Л.Ю. Європейські соціальні стандарти в контексті права на соціальний захист в Україні. *Альманах міжнародного права*. 2019. Випуск 22. С. 15–25.
2. Шумило М.М. Міжнародні стандарти в сфері соціального захисту. *Університетські наукові записки*. 2012. № 3. С. 243–249.
3. Костюк В.Л. Європейські соціальні стандарти в контексті сучасної моделі джерел права соціального забезпечення: науково-теоретичний аспект. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2018. Т. 1. С. 68–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAun_2018_1_14.
4. Європейський кодекс соціального забезпечення від 16 квітня 1964 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_329.
5. Малога Л.Ю. Адаптація національного законодавства у соціальній сфері до європейських стандартів як складова модернізації системи соціального захисту України. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. № 3. С. 32–36.
6. Новосельська І., Котул В. Основне значення міжнародних соціальних стандартів у законодавстві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 95–97.

Блонська К.О.

студентка,

Навчально-науковий інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ

В сучасному світі питання соціального захисту є основним показником соціальної політики держав. Розвиток державної соціальної політики відповідно до європейських стандартів ставить перед собою відповідні обов'язки, яким держава повинна відповідати задля того, щоб забезпечити комфортне життя багатодітним сім'ям в країні. Саме питання соціального захисту багатодітних сімей займає важливе місце в системі реалізації соціальних прав громадян цієї категорії.

Актуальність цієї теми обумовлена тим, що, проблема соціального захисту багатодітних сімей є гострою, бо наразі існує перевага малодітних сімей та зростання кількості позашлюбних дітей та відсутності необхідності народження дітей задля реалізацій забезпечення батьків у старості [1, с. 32].

Відповідно до Закону України «Про охорону дитинства» [2] багатодітна сім'я – це сім'я, у якій подружжя (чоловік і жінка) перебуває в зареєстрованому шлюбі, разом проживає та виховує трьох і більше дітей, у тому числі кожного з подружжя, або один батько (одна мати), який (яка) проживає разом із трьома й більше дітьми та самостійно їх виховує. До складу багатодітної сім'ї включаються також діти, які навчаються за денною формою навчання в загально-освітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах – до закінчення навчальних закладів, проте не довше ніж до досягнення ними 23 років.

Соціологічні дослідження показали, що в Україні налічується близько 396 тис. багатодітних родин. З них 298,4 тис. сімей мають по три дитини, 63,9 тис. – по чотири, 33,9 тис. – по п'ять. Близько

1,7 тис. сімей виховують по десять і більше дітей. Разом частка становить близько 3% від загальної кількості сімей [2], що є причиною демографічної кризи в Україні. На нашу думку, щоб усунути дану проблему потрібно удосконалення законодавства та подальше дослідження цієї сфери віносин.

Соціальний захист багатодітних сімей повинен бути на такому рівні, щоб молоді сім'ї не боялися мати дітей. В свою чергу, держава повинна бути гарантом безпеки і дотримання державної політики в цій сфері. Відповідно до Конституції України, багатодітні сім'ї охороняються державою [3]. Саме система соціального захисту включає в себе економічні, соціальні і правові заходи для кращих умов життя та встановлення різних видів допомоги сім'ям з дітьми та соціальних пільг.

В Україні сім'ям з дітьми та багатодітним сім'ям, державою гарантується соціальний захист у формі соціальних допомог, соціальних послуг та пільг. Закон України «Про охорону дитинства» встановлює пільги для багатодітних сімей та пільги для дітей з багатодітних сімей, які поділяються на такі, що надаються за умови, якщо розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України та на такі, що можуть надаватися всім дітям із багатодітних сімей [2].

Основними засобами соціального захисту багатодітних сімей, відповідно до статті 13 Закону України «Про охорону дитинства», є такі: 1) 50-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирна плата) у межах норм, передбачених чинним законодавством (21 м² загальної площі житла на кожного члена сім'ї, який постійно проживає в жилу приміщенні (будинку), та додатково 10,5 м² на сім'ю);

2) 50-відсоткова знижка плати за користування комунальними послугами (газопостачання, електропостачання та інші послуги) і вартості скрапленого балонного газу для побутових потреб у межах норм, визначених законодавством;

3) 50-відсоткова знижка вартості палива, у тому числі рідкого, у межах норм, визначених законодавством, якщо відповідні будинки не мають центрального опалення;

4) позачергове встановлення квартирних телефонів. Абонентна плата за користування квартирним телефоном встановлюється в розмірі 50% затверджених тарифів.

Пільги щодо плати за користування житлом (квартирної плати), комунальними послугами та вартості палива, передбачені пунктами 1–3 частини 3 статті 13 Закону України «Про охорону дитинства», надаються багатодітним сім'ям незалежно від виду житла та форми власності на нього.

Дітям із багатодітних сімей надаються також такі пільги:

- 1) безоплатне одержання ліків за рецептами лікарів;
- 2) щорічне медичне обстеження та диспансеризація в державних і комунальних закладах охорони здоров'я із залученням необхідних спеціалістів, а також компенсація витрат на зубопротезування;
- 3) першочергове обслуговування в лікувально-профілактичних закладах, аптеках та першочергова госпіталізація;
- 4) безоплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту (крім таксі), автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських і міжміських маршрутів, у тому числі внутрішньорайонних, внутрішньо- й міжобласних незалежно від відстані та місця проживання за наявності посвідчення встановленого зразка, а в разі запровадження автоматизованої системи обліку оплати проїзду – також електронного квитка, який видається на безоплатній основі [1];
- 5) безоплатне одержання послуг з оздоровлення та відпочинку відповідно до Закону України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» [5].

Якщо порівнювати систему соціального захисту України з європейською державою, то однією з найкращих країн по рівню захисту багатодітних сімей є Франція. Саме ця країна має найвищу народжувальність у Європі [5]. Також цікаво зазначити про існування

державної програми «Велика сім'я», яка направлена на соціальне забезпечення багатодітних сімей. Задля підвищення бажання сімей народжувати програма пропонує багатодітним сім'ям субсидування та податкові пільги. Народження кожної наступної дитини знижує базу оподаткування [4] і це означає, що чим більше дітей у сім'ї, тим менше податків вона повинна платити державі. Сім'ї з чотирма і більше дітьми майже не платять податків.

Крім того, Франція має чітку систему підтримки багатодітних сімей. Існує цікава річ, а саме: система щомісячних виплат, які здійснюють тільки після народження другої дитини. Виплата за третю дитину буде вищою ніж за другу в 2,3 рази, а на четверту – в 3,6 раз. Також, існують цілий ряд пільг, як наприклад: матеріальна допомога для замовлення послуг вихователя для дітей до шести років. У Франції, діти від 3 до 6 років мають змогу безкоштовно навчатися в школах, які перебувають у відомстві Міністерства народної освіти. Основним завданням таких шкіл, їх ще називають «материнські», є підготовка до початкової школи [6]. Тобто, ми бачимо, що соціальний захис багатодітних сімей у Франції розвинений на достатньому рівні, щоб сімейні пари, не хвилюючись за майбутнє, могли і хотіли народжувати дітей.

Підсумовуючи вищезазначене, слід прийти до висновку, що вітчизняна система соціального захисту розрахована більше на працюючих батьків, що є залежними від поєднанні сім'ї та роботи. Усуненням цієї проблеми слугувало б забезпечення більших можливостей для працюючих дорослих, задля реалізації їх батьківських обов'язків, що могло б стати каталізатором вияву бажання народження дітей. Наприклад, право на відпустку при народженні дитини або запровадження програми виховання дітей дошкільного віку. Також, встановлення додаткових пільг для багатодітних сімей і зниження відсотку податків після кожної наступної дитини.

Для покращення рівня життя даної категорії громадян державі необхідне уважне дослідження та вивчення зарубіжного досвіду з

питань соціального захисту багатодітних сімей та подальша інтеграція України в європейський економічний та правовий простір.

Список використаних джерел:

1. Малуґа Л.Ю. Теоретико-правові питання соціального захисту багатодітних сімей в Україні в контексті євроінтеграційного спрямування. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. № 1. Р. 32–36. URL: <http://mail.center-social-law.com/bitstream>.
2. Закон України: «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Стаття 142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996 р. № 30. Стаття 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
4. Соціально-економічні аспекти функціонування багатодітних сімей в Україні. URL: <http://old.niss.gov.ua/monitor/juni08/18.htm>.
5. Закон України: «Про оздоровлення та відпочинок дітей». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-17#Text>.
6. Добрянський А. Зарубіжний досвід вирішенні проблем багатодітних сімей (на прикладі деяких країн ЄС). *Ефективність державного управління*: зб. наук. пр. 2015. Вип. 44. С. 104–110.

Гнатковський Д.А.

магістр права,

юрист ТОВ «Адвокатська фірма «Горо Лігал»

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Початок російсько-української війни у 2014 році дав поштовх до реформування військової сфери, у тому числі, призвів до перегляду ветеранської політики з боку законодавця та суспільства. Новий етап російсько-української війни, який розпочався 24 лютого 2022 року,

вплинув на процеси формування громадянського суспільства, посприяв росту національної свідомості серед громадян, та знову зробив актуальним питання статусу, захисту прав, інтересів, потреб ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України.

Законодавство, яке регламентує державну ветеранську політику, повністю повинне бути переглянуте та адаптоване, з огляду на динамічність правовідносин у цій галузі в результаті збройної агресії Російської Федерації та появи значної кількості учасників російсько-української війни, які потребуватимуть соціального захисту з боку держави. У таких умовах, перш за все, існує необхідність законодавчого оновлення, переосмислення та систематизації принципів (основних засад) державної ветеранської політики, які є фундаментом для будь-якої системи права.

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551-ХІІ не містив положень (статті), які закріплювали принципи, що лежать в основі формування державної ветеранської політики. Лише після внесення змін згідно із Законом № 2147-ІХ від 24.03.2022, який набрав чинності 02.04.2022 року, була додана стаття 1¹, що закріпила основні засади такої політики та вперше надала визначення поняттю «державна політика у сфері соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України» [1].

За результатами аналізу цієї норми, можна виокремити такі принципи:

- соціальної справедливості під час встановлення обсягу пільг та гарантій;
- комплексності під час формування та реалізації заходів адаптації ветеранів війни до мирного життя;
- належного фінансового забезпечення передбачених законом пільг та гарантій зазначеній категорії громадян;
- відкритості та рівного доступу до інформації про державні пільги та гарантії, механізми їх реалізації;

- доступу до реалізації права на отримання всіх пільг та гарантій;
- прозорості та підзвітності діяльності органів державної влади, їх посадових осіб у сфері соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України.

Правилами оформлення проектів законів та основними вимогами законодавчої техніки рекомендовано «на початку законопроекту розташовувати норми загального характеру, що встановлюють принципи правового регулювання і містять правила, які повинні враховуватися при застосуванні наступних нормативних вказівок» [2, с. 10]. Тому є незрозумілим підхід законодавця, який призвів до того, що в основному нормативно-правовому акті, що забезпечує формування ветеранської політики, з 1993 року до 2022 року не було визначено основних засад регулювання.

Принципи для будь-якого нормативно-правового акта – це своєрідні орієнтири для розробки законодавства, які визначають напрями його подальшого вдосконалення.

На нашу думку, принципи формування державної ветеранської політики – це загальновизнані основоположні ідеї, відправні положення, орієнтири, які є підґрунтям для діяльності уповноважених органів державної влади, та відповідно до яких визначаються зміст, способи і напрями правового регулювання суспільних відносин у сфері захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України.

Існує два погляди щодо необхідності закріплення принципів безпосередньо в нормативно-правових актах: «принципи мають бути обов'язково вираженими в тексті законодавства. На противагу їм, інші ж переконані, що принципи, слугуючи відправними ідеями, основними характерними ознаками процесів, явищ, напрямів діяльності тощо, можуть існувати абсолютно самостійно, відокремлено від тексту закону, адже власне висвітлення припущення про їх існування вже достатньо для того, щоб вони виконували свою функцію» [3, с. 63].

Проте, на нашу думку, закріплення принципів є необхідним, що зумовлено їх основним призначенням. Адже закріплюючи принципи в нормативно-правових актах, вони стають обов'язковими, допомагають визначити на яких засадах будується правове регулювання відповідної сфери, та які ідеї лежать в його основі.

Норми права, предметом регулювання яких є правовідносини, пов'язані із захистом прав ветеранів, мають тісний взаємозв'язок із різними галузями права, а найбільше з правом соціального забезпечення. У зв'язку з цим пропонуємо провести аналогію, і проаналізувати принципи, якими можна доповнити Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Принципи права соціального забезпечення – це загально визнані основоположні ідеї, відправні положення, відповідно до яких визначаються зміст, способи і напрями правового регулювання суспільних відносин у сфері соціального забезпечення [4, с. 235].

Усі принципи права соціального забезпечення умовно можна поділити на три групи:

1) єдині принципи права соціального забезпечення – такі, які характеризують усю галузь загалом (принцип соціального страхування, принцип допомоги, принцип соціального забезпечення, принцип соціальної солідарності тощо);

2) змістовні – тобто такі, за допомогою яких розкривається зміст права людини на соціальний захист у разі настання тих чи інших соціальних ризиків (принцип всезагальності соціального захисту; економічної та наукової обґрунтованості соціальних стандартів; заборона дискримінації та створення рівних прав та можливостей; універсальності (всебічності) соціального захисту; диференціація умов та рівня соціального захисту; незменшуваності обсягів та змісту соціальних виплат та послуг за прийняття нових законодавчих актів; гарантування державою встановлених прав);

3) формальні – ті, що характеризують якість юридичного механізму реалізації та забезпечення згаданого права (принцип реальності проголошених прав; юридичної ясності; захисту законних

сподівань; збереження прав у сфері соціального захисту; судового захисту) [5, с. 56].

Вважаємо, що стаття 1¹ Закону України № 3551-ХІІ не містить повного спектру основних принципів, які повинні лежати в основі державної ветеранської політики (які відобразатимуть засади як короткострокової, середньострокової, так і довгострокової державної ветеранської політики). Найбільш доцільно, на нашу думку, додати такі принципи: заборона дискримінації та створення рівних прав та можливостей; універсальності (всебічності) соціального захисту; диференціація умов та рівня соціального захисту; незменшуваності обсягів та змісту соціальних виплат та послуг за прийняття нових законодавчих актів; гарантування державою встановлених прав; принцип реальності проголошених прав; юридичної ясності; захисту законних сподівань; збереження прав у сфері соціального захисту; принцип реінтеграції ветеранів війни до мирного життя; принцип ветераноцентричної системи надання послуг, розробленої відповідно до основних потреб ветеранів; принцип забезпечення добробуту ветеранів, що охоплює такі аспекти як здоров'я, психологічний стан, цивільну професійну зайнятість, стабільний середній дохід, культурну та суспільну інтеграцію.

Законодавець у 2022 році врегулював питання відсутності принципів формування державної ветеранською політики, закріпивши їх у профільному законі. Проте динамічність відносин спричиняє необхідність перегляду та доповнення переліку основних засад, які лежатимуть в основі формування державної ветеранської політики.

Список використаних джерел:

1. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ. Дата оновлення: 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12/ed20220507#Text> (дата звернення: 10.06.2022).

2. Правила оформлення проектів законів та основні вимоги законодавчої техніки (Методичні рекомендації) / Головне юридичне управління Апарату Верховної Ради України. 4-те вид., виправ. і допов. Київ, 2014. 39 с. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/files/zak_rules.pdf (дата звернення: 23.06.2022).

3. Сирота І.М., Гудзь А.О. Принципи права соціального забезпечення в сучасних умовах. *Науково-виробничий журнал «Держава та регіони. Серія: Право»*. 2019. Вип. 4 (66). С. 62–66.

4. Сташків Б.І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навч. посіб. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2016. 692 с.

5. Сухицька Н.В. Принципи соціального забезпечення населення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2014. Т. 1. Вип. 6–2. С. 55–57.

Коба М.М.

доктор філософії в галузі права, старший викладач;

Фицько Г.Р.

курсант,

Київський інститут Національної гвардії України

ОСМИСЛЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТА СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

З початку конфлікту на східному та південному регіонах нашої держави минуло більше восьми років, а з початком повномасштабної агресії російської федерації на території України актуальність дослідження проблематики вимушеного переміщення населення як ніколи зростає. Значна частина українців та іноземних громадян змушена була переселитися на більш безпечну територію, або ж взагалі, за кордон. Дехто не зміг вибратись з окупованих територій через брак ресурсів, за станом здоров'я чи знищення дорожніх шляхів. За даними Міжнародної організації міграції взято на облік більше 6,5 мільйонів внутрішньо-переміщених осіб.

Усі зазначені проблеми не дають у повній мірі можливості населенню нашої країни, яке постраждало внаслідок російської

агресії, реінтегруватися в суспільство, ставши його повноправними суб'єктами.

Дослідженням питань соціального захисту внутрішньо переміщених осіб (далі ВПО) свого часу займалися Т. Цимбалістий, Н. Авдєєва, І. Аракелова, С. Булеца, Т. Доронюк, О. Перепелюкова, А. Солодько та ін. Наразі дана проблематика мало досліджена. Тому виникає нагальна потреба в осмисленні правового статусу внутрішньо переміщених осіб та соціальних проблем, з якими вони зіштовхуються покидаючи рідну домівку.

Проблема появи ВПО стала справжнім викликом для національного законодавства та, відповідно, активізувала діяльність органів державної влади. Правовий статус ВПО почав регулюватися правовими актами у різних сферах суспільного життя починаючи з 2014 року.

Відповідно до вказаних правових актів *внутрішньо переміщені особи* – це особи (громадяни України, іноземці або особи без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах та мають право на постійне проживання в Україні), які були змушені залишити свої будинки і мігрувати, рятуючись від негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру, однак не перетнули державний кордон, і залишилися на території власної держави, а також користуються захистом відповідно до міжнародного законодавства з прав людини. Однак через складну соціально-політичну ситуацію в країні це не завжди так.

Не зважаючи на те, що окрема конвенція, яка б регулювала права внутрішніх переселенців, відсутня, у керівних засадах ООН з питань внутрішнього переміщення прав ВПО підтверджуються як такі, що передбачені більш загальними гарантіями у існуючому міжнародному законодавстві з прав людини та гуманітарного права.

Станом на сьогодні, одним з пріоритетних завдань Української держави є всебічна підтримка та захист вимушено переміщених осіб з тимчасово окупованих територій. В такому випадку у цієї частини

населення не виникатиме бажання шукати стабільність та безпеку в інших країнах.

У внутрішньо переміщених осіб нашої держави є низка проблемних питань, серед яких:

Житло – це та проблема, яка найбільше заважає реінтеграції і нормальній життєдіяльності переселенців в українському суспільстві. До війни, за даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, у непридатних умовах проживало понад 67 тисяч внутрішньо переміщених осіб, наразі ці цифрові показники значно зросли. Загалом внутрішньо переміщених осіб можна розділити на дві групи:

Перша – ті, хто отримав статус і залишився на тимчасово окупованих територіях (в основному це громадяни похилого віку, у яких немає сил і можливостей перебраться на підконтрольну Україні територію). Такі громадяни набули статусу ВПО, однак через фінансову неможливість винаймати житло, були змушені виїхати на тимчасово окуповані території Луганської та Донецьких областей. Вони отримують фінансову допомогу від України, але змушені перетинати лінію розмежування кожні 90 днів, інакше допомога не виплачуватиметься.

Друга група – молоді сім'ї та працездатні біженці, яким потрібне нове житло з відповідними умовами. В свою чергу, уряд компенсує витрати на оплату комунальних послуг особам, які безкоштовно прихистили у себе переселенців. Розмір цієї компенсації – 450 грн за кожен офіційно зареєстровану ВПО. Власникам житла з числа тих, хто бажає надати прихисток ВПО, необхідно подати відповідні документи до органів державної влади на місцях. Компенсація видається на тих людей, які отримали довідку ВПО.

Також уряд відшкодовує громадам компенсацію на комунальні послуги в місцях, де надається тимчасовий прихисток ВПО. До таких місць відносяться школи, садочки, будинки культури та інші комунальні установи.

Освітня галузь закладає перспективні основи розвитку і відтворення суспільства [1]. Одним з найпріоритетніших завдань у

цьому напрямку є недопущення масового відтоку молоді до інших країн з метою пошуку якісної освіти, безпечного середовища та стабільних умов в процесі навчання. У протилежному випадку така ситуація фактично зупинить сталий процес передачі знань і досвіду та поставить під загрозу майбутнє України, яке має базуватися на інноваційних засадах і високому професіоналізмі в усіх сферах діяльності [1].

В цій ситуації наша влада не стоїть осторонь – діти, які отримали статус ВПО, мають спрощену процедуру до зарукування у заклади середньої освіти. Наразі існують програми «Донбас-Україна» та «Крим-Україна», завдяки яким у абітурієнтів є можливість вступити до українського ВНЗ за сценарієм зі складанням іспитів безпосередньо у ВНЗ. Також органи державної влади збільшили кількість пільгових місць у ВНЗ, з метою недопущення звинувачень вимушених переселенців в тому, що вони неправомірно і несправедливо займають бюджетні місця.

Міністерство освіти та науки спільно із Мінреінтеграції продовжує роботу щодо вступу до ЗВО дітей із тимчасово окупованих територій і територій активних бойових дій. Як зазначив міністр МОН С. Шкарлет, зміненими правилами вступу передбачено 28 сесій складання національного мультипредметного тесту для вступу до українських закладів вищої освіти. Для вступників із тимчасово окупованих територій від вересня до 31 грудня 2022 року буде забезпечена додаткова сесія та додаткові можливості для вступу в українські заклади освіти [2].

У Міністерстві освіти та науки розглядають ініціативу про те, щоб випускники з окупованої території подавали заяви та документи на вступ до українського ВНЗ онлайн, і приїжджали вже безпосередньо після того, як їх заявку схвалили. Це дозволило б мінімізувати бюрократичні витрати та залучити велику кількість молоді здобувати освіту на Батьківщині.

Соціальне забезпечення. Протягом березня-квітня 2022 року для осіб, які вимушено покинули свої домівки і отримали статус ВПО, була запроваджена щомісячна виплата в розмірі 2 тисячі гривень на

особу, також по 3 тисячі гривень могли отримати батьки на кожну неповнолітню особу та особи з інвалідністю. Реєстрація здійснювалась через програму «Дія» з виплатою на картку. Наразі дані виплати отримують лише особи з підтвердженим статусом ВПО, які не можуть вернутися в свої домівки через бойові дії, які там ведуться, або ж їхнє житло зруйноване.

Окрім того, на початку повномасштабного вторгнення держава виплатила одноразову грошову допомогу в розмірі 6500 гривень для тих, хто втратив роботу через війну. Кошти могли отримати всі наймані працівники, за яких сплачується єдиний соціальний внесок, та фізичні особи-підприємці усіх груп з населених пунктів, де активно ведуться бойові дії.

Трудові відносини. Національне законодавство забезпечує працевлаштування ВПО на загальних підставах. Однак, умови працевлаштування залежатимуть, як правило, від того, чи має трудову книжку кандидат на працевлаштування. Кожна ВПО, яка не звільнилася з роботи, у разі неможливості продовження роботи за попереднім місцем проживання, може припинити трудові відносини надавши нотаріально посвідчену письмову заяву про припинення працівником трудових відносин, із підтвердженням відправлення такої заяви роботодавцю рекомендованим листом [3].

Також, в разі неможливості припинення трудових відносин в порядку, встановленому законодавством про працю, їх можна припинити шляхом судового розгляду. В такому випадку роботодавцю буде надано відповідне рішення суду разом з трудовою книжкою, що свідчатиме про відсутність перешкод для укладення трудового договору за основним місцем роботи з відповідним працівником.

У випадку, коли працівник не звільнений за основним місцем роботи, його можна прийняти на роботу за сумісництвом, уклавши трудовий договір (як строковий так і безстроковий). Таким чином, на час дії воєнного стану для внутрішньо переміщених осіб скасовуються обмеження щодо роботи за сумісництвом, які стосуються часу

тривалості роботи. Тому такого працівника можна оформити не лише на 0,5 ставки, але й на більшу тривалість робочого часу.

Переміщення значної кількості жителів нашої держави, які вимушено залишили місця свого проживання, внаслідок анексії Кримського півострова, збройного конфлікту на території Донецької та Луганської областей і з початком повномасштабного вторгнення російських військ на територію України стало причиною виникнення нового об'єкту соціальної політики – внутрішньо переміщених осіб. Пріоритетними напрямками державної підтримки ВПО є дотримання соціальних гарантій, забезпечення житлом, працевлаштуванням, матеріальна допомога багатодітним родинам, особам похилого віку, компенсація за знищене житло та ін. Це обов'язок держави, який має бути виконаний незалежно від ступеня активності або припинення повномасштабного вторгнення. В протилежному випадку, у майбутньому це може обернутися демографічною та соціальною катастрофою для нашої країни.

Список використаних джерел:

1. Якубова Л. Суспільство на війні: проблеми націтворення. Частина 1. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/2198-larisa-yakubova-suspilstvo-na-vijni-problemi-natsietvorennya-chastina-1>.
2. Шкарлет С. Про заходи щодо забезпечення права дітей на освіту та права педагогів на працю з ТОТ. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-povidomiv-pro-zahodi-shodo-zabezpechennya-prava-ditej-na-osvitu-ta-prava-pedagogiv-na-pracyu-z-tot>.
3. ЗУ «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 28.12.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.
4. Басова І.С., Шуміло М.М., Вишневецька С.В. Внутрішньо переміщена особа як суб'єкт права соціального забезпечення. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/11515/Basova%20I.pdf?sequence=3&isAllowed=y>.
5. Дяченко А.Н. Шляхи забезпечення інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2017/2017_04\(35\)/12.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2017/2017_04(35)/12.pdf).

Работнік О.Б.

студент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ

Соціальна політика завжди займала одне з найважливіших місць у національному та суспільному житті, і на час війни не є винятком, а тому вразливі групи потребують ще більшої уваги, ніж у мирний час. Від умов у соціальній сфері та ефективності державної політики у сфері підтримки громадянського суспільства залежить стабільність, сталий розвиток суспільства, а отже, і національна безпека.

Соціальна політика формує державні соціальні нормативи, стандарти й гарантії, які є важливим складником права на соціальний захист в Україні. На них покладене важливе завдання – забезпечувати життя людей на належному рівні. Саме соціальні стандарти, нормативи й гарантії визначають рівень доходів населення, від якого безпосередньо залежить якість його життя [1, с. 75]. Тому на сьогодні, одним із головних завдань соціальної політики є надання громадянам своєчасної, доступної та якісної підтримки у розбудові системи соціальних послуг та соціальної роботи, наближеної до найкращого європейського досвіду, що набуло особливої актуальності під час війни. Науковці наголошують, що в Україні потрібні комплексні заходи, які повинні бути спрямовані на зменшення глибини бідності серед усіх верств населення, з підвищенням загального життєвого рівня, забезпеченням соціальних гарантій, покращенням здоров'я населення та якості життя, що має бути одним з вагомих пріоритетів соціальної політики України [2, с. 75].

Повномасштабне вторгнення російської федерації на нашу землю та введення воєнного стану в Україні стало величезним викликом для системи. Психологічний, матеріальний, фізичний збиток, завданий війною, бойовими діями, тимчасовою окупацією, є одним із факторів, які негативно впливають на життя людей, сімей, у тому числі дітей,

тому сьогодні більшість наших громадян потребують соціальної допомоги за допомогою соціальних працівників.

Узгодженого визначення соціальної політики на даний момент не існує, але вивчаючи поняття в економічному, політичному і, нарешті, правовому сенсі, соціальну політику видається визначити як систему заходів, спрямованих на виконання соціальних функцій держави, забезпечення соціальної та культурної діяльності держави, прав і людських інтересів, процвітання, соціального розвитку та підвищення рівня життя людей [3, с. 12].

Метою соціальної політики є створення умов для формування, розвитку та оптимального функціонування суспільних відносин, повного розкриття та самореалізації творчого соціального потенціалу, індивідуальності, її важливих переваг, а також задоволення потреб та інтересів громадян, суспільства, розвивати соціальні цінності та підтримувати соціальну гармонію, стабільність та соціальну цілісність.

Органом, що забезпечує державну соціальну політику в Україні є Міністерство соціальної політики України (Мінсоцполітики) діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра соціальної політики, який реалізує державну політику з питань державного контролю за додержанням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки та з питань захисту прав дітей.

Надання соціальних послуг регулюється Законом України «Про соціальні послуги», яким встановлено, що надання соціальних послуг здійснюється шляхом ведення випадку і містить багато стадій та визначені процедури, зокрема: подачу заяви, аналіз заяви, оцінювання потреб, визначення середньомісячного сукупного доходу заявника, прийняття рішення, укладення договору, виконання договору, здійснення моніторингу, звісно, що ряд таких процедур займає досить багато часу. Рішення про надання соціальних послуг приймають структурні підрозділи з питань соціального захисту населення виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, а також обласних державних адміністрацій щодо надання стаціонарного догляду. Крім того, виконавчими органами сільських, селищних,

міських рад може бути прийнято рішення про призначення та виплату компенсації фізичним особам, які доглядають за своїми рідними. Надання соціальних послуг здійснюється за рахунок коштів місцевих бюджетів [4].

Організуюючи роботу в воєнний час і розуміючи, що соціальна робота та надання соціальних послуг – це професійна діяльність, і тут, як в медицині, головне – не зашкодити, потрібно дуже виважено підходити до прийняття рішень про надання соціальних послуг, ґрунтовно вивчали ситуацію кожної людини, її проблеми і можливості, працювати лише в тісному контакті з людиною, максимально залучаючи її до вирішення власних проблем, працювати на договірних відносинах з людиною, а отже потрібен максимально спрощений та ефективний механізм дій з боку держави, бо сьогодні кожен день, кожна година може бути вирішальною для життя і здоров'я людини.

Тому, для спрощення роботи з надання соціальних послуг в умовах воєнного стану, Мінсоцполітики рекомендувало місцевим органам влади працювати за механізмом надання соціальних послуг екстрено (кризово), особливо це стосується громадян, які перебувають на територіях ведення бойових дій та внутрішньо переміщених осіб. Така організація роботи забезпечує оперативне, протягом однієї доби, прийняття рішення про надання соціальних послуг.

Варто зазначити що, рекомендовано місцевим органам влади делегувати, за потреби, прийняття рішення про надання соціальних послуг безпосередньо надавачам, що також скорочує строки з надання допомоги.

У подальшому надавачі соціальних послуг будуть звітувати про надані соціальні послуги. Для цього міністерством розроблено відповідну форму акта, де буде описано ситуацію, в якій опинилась людина, основні проблемні питання, у розв'язанні яких вона потребує допомоги, соціальні послуги, яких вона потребує і які їй було надано, та строк надання цих послуг. Наразі наказ Мінсоцполітики від 18.04.2022 № 135 «Про затвердження форми акта про надання повнолітній особі соціальних послуг екстрено (кризово)» [5] не затверджено,

він доопрацьовується за зауваженнями Міністерства юстиції, після чого акт буде негайно повторно подано на державну реєстрацію.

За механізмом екстрено (кризово) можуть надаватися абсолютно різносторонні соціальні послуги, а саме: догляд вдома та стаціонарний догляд, надання притулку, консультування, соціальний супровід сімей з дітьми, натуральна допомога та інші.

На сьогодні Урядом було спрощено процедуру прийняття рішення надання соціальної послуги стаціонарного догляду, що надається інтернатними закладами соціального захисту населення, стаціонарними відділеннями територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) або центрів надання соціальних послуг. Наразі рішення приймається за однією заявою громадянина і вже після влаштування до закладу, працівники допомагають, якщо потрібно, відновити документи, що посвідчують особу, та вирішити інші проблемні питання людини. Але найважливішу проблему вирішено, тобто, людина вже має притулок, у неї задоволені первинні базові потреби (їжа, вода, одяг), забезпечено та здійснюється догляд, надається психологічна підтримка. На сьогодні за спрощеною процедурою до інтернатних закладів влаштовано близько 4 тис. осіб.

Президентом України 26 квітня 2022 року було підписано прийнятий Верховною Радою України 14 квітня 2022 року Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» [6], яким вносяться зміни до законів України «Про соціальні послуги», «Про правовий режим воєнного стану», зокрема:

- врегульовано питання електронної взаємодії між органами соцзахисту та ДПС щодо розрахунку доходу осіб;
- органи місцевого самоврядування можуть визначати особливості надання соціальних послуг в умовах воєнного стану;
- органи соцзахисту можуть передати право надавачам соціальних послуг приймати рішення про надання послуг екстрено (кризово) (консультування, надання притулку, догляд, підтримане проживання, короткотермінове проживання, натуральна допомога, транспортні послуги тощо);

– в умовах воєнного стану передбачена компенсація за догляд внутрішньо переміщеним особам;

– надані соціальні послуги в умовах воєнного стану внутрішньо переміщеним особам фінансуються у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України

– розширюються повноваження військових адміністрацій в частині управління надавачами соціальних послуг, організації надання ними соціальних послуг.

Реалізація прийнятого закону надасть можливість забезпечити максимально ефективно та швидко надання соціальних послуг особам / сім'ям, які постраждали в умовах введення на території України надзвичайного або воєнного стану.

В умовах воєнного часу від держави в сфері соціальної політики потребується швидкість, ефективність та максимальна простота, бо в таких умовах людина часто не має часу на всі бюрократичні обмеження. Наразі держава вживає всіх можливих заходів для здійснення цієї мети.

Список використаних джерел:

1. Малюга Л.Ю., Глоба А.О. Реалізація назначення наукової обґрунтованости формулювання соціальних стандартів в контексте прав на соціальний захист в Україні. *Юридический бюлетень*. 2019. № 10. С. 74–80.

2. Сіньова Л.М. Соціально-правовий захист громадян похилого віку в сучасних умовах. *Трудове право та право соціального забезпечення*. 2016. № 2. С. 51–55.

3. Шевчук П.І. Соціальна політика. Львів : Світ, 2003. 4, 12 с.

4. Про соціальні послуги: Закон України 17 січня 2019 року № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.

5. Про затвердження форми акта про надання повнолітній особі соціальних послуг екстрено (кризово)”: Наказ Мінсоцполітики від 18.04.2022 № 135.

6. Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях: Закон України від 14 квітня 2022 року № 2193-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2193-20#Text>.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Виногорова А.І.

аспірант,

Національний авіаційний університет

ГАРАНТУВАННЯ СВОЄЧАСНОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДДІ НА ПОСАДУ ПРЕЗИДЕНТОМ УКРАЇНИ – НЕОБХІДНА УМОВА ЕФЕКТИВНОГО КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ

У Конституції України закріплено принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, встановлено гарантії незалежного правосуддя і недоторканності суддів, визначено основні напрями реформування судово-правової системи й засади судочинства.

Кадровий потенціал відзначається основною цінністю в діяльності практично усіх суб'єктів публічної влади. Так, у Меморандумі про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки щодо основних напрямів та цілей програми допомоги з боку Агентства США з міжнародного розвитку у 2012 році від 03.08.2012 р. розвиток кадрового потенціалу суб'єктів публічної влади розглядається як одна з умов становлення справедливого та демократичного врядування [1].

Відповідно до Закону України «Про судоустрій та статус суддів» кадрове забезпечення судів здійснюється Президентом України, Вищою радою правосуддя, Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, Національною школою суддів, Пленумом Верховного Суду, головами місцевих, апеляційних, спеціалізованих судів, головою Верховного Суду, зборами суддів, з'їздом суддів України, Радою суддів України, судьями, Державною судовою адміністрацією,

керівниками апаратів судів. Діяльність кожного суб'єкта, уповноваженого на здійснення кадрового забезпечення судів, чітко регламентується законом та вчиняється ним в межах наданих повноважень. Так, професійний статус судді, вимоги до діючого судді та кандидата на посаду судді, права та обов'язки судді, порядок добору та призначення на посаду судді, порядок його проведення, спеціальна підготовка, порядок обрання суддів на адміністративні посади, відповідальність, звільнення та припинення повноважень судді визначаються Конституцією України та Законом України «Про судоустрій та статус суддів». Призначення на посаду судді здійснюється Президентом України за поданням Вищої ради правосуддя в порядку, встановленому законом.

Необхідно підтримати позицію Венеціанської комісії, висловлену у її Висновку № 803/2015 щодо запропонованих змін до Конституції України в частині правосуддя відповідно до редакції, затвердженої Конституційною комісією 4 вересня 2015 року від 26.10.2015 р., щодо обов'язку Президента призначити кандидата на посаду судді за поданням ВРП, а також необхідності закріплення на законодавчому рівні правових гарантій своєчасного виконання Президентом цього обов'язку (п. 14) [2]. Попри спливі значного проміжку часу з моменту висловлення цієї позиції вона продовжує залишатись актуальною, оскільки сьогодні на розгляді Президента України перебуває значна кількість справ про призначення на посаду судді, рішення по яким не приймається протягом значного проміжку часу.

Запобіжником щодо невинуватених затримок у призначенні Президентом України на посаду судді є встановлення у ч. 2 ст. 80 Закону «Про судоустрій і статус суддів» строку, протягом якого Президент України має видати указ про призначення судді. Втім, такий запобіжник сьогодні є вочевидь недостатнім.

Призначаючи суддю на посаду, Президент України реалізує свою функцію голови держави, а тому правовідносини, у межах яких реалізуються його зазначені повноваження виходять за межі предмета адміністративно-правового регулювання. У конституційно-правовому аспекті дієвим засобом належного функціонування державних

інституцій є система стримувань і противаг як система повноважень взаємно компенсаційного характеру. Наприклад, важлива інтегративна функція вбачається у повноваженнях Конституційного Суду України як органу конституційної юрисдикції, уповноваженого вирішувати правові спори. Конституційний Суд України при вирішенні зазначених спорів має забезпечити баланс інтересів його сторін ґрунтуючись при цьому на нормах Основного Закону [3, с. 176]. Така позиція, попри сплив значного проміжку часу з моменту її висловлення, продовжує залишатись актуальною. Тому ефективним вбачається вирішення окресленого питання засобами конституційного права, зокрема у межах системи стримувань та противаг. Такий висновок підкріплюється й сучасним розумінням судової влади як самостійної гілки державної влади, що має бути представлена достатньо ефективними засобами у межах системи стримувань та противаг.

Список використаних джерел:

1. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки щодо основних напрямів та цілей програми допомоги з боку Агентства США з міжнародного розвитку у 2012 році від 03.08.2012 р. *Офіційний вісник України*. 2012. № 74 (08.10.2012). Ст. 3019.
2. Висновок № 803/2015 щодо запропонованих змін до Конституції України в частині правосуддя відповідно до редакції, затвердженої Конституційною комісією 4 вересня 2015 року від 26.10.2015 р. Ліга-Закон. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/MU15080?an=2&is_no_morph=true (дата звернення: 21.01.2022).
3. Конституційне право України: підручник / за ред. М.О. Баймуратова. Київ : Правова єдність, 2009. 1008 с.

Сторожук І.О.

аспірант,

Науковий керівник: Вєдєрніков Ю.А.

кандидат юридичних наук (доктор філософії, PhD),

Університет сучасних знань, м. Київ

ЗРАЗКОВА СПРАВА: НОВА ПАРАДИГМА УКРАЇНСЬКОГО СУДОЧИНСТВА

Як передбачено Конституцією, в Україні визнається та діє принцип верховенства права, а права і свободи людини та їхні гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Реалізація цього принципу неможлива без ефективного судового захисту прав, свобод та інтересів особи. Саме необхідність створення ефективних механізмів судового захисту зумовила оновлення процесуальних норм та стала підставою для прийняття Закону України від 03.10.2017 № 2147 «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів». На наш погляд, цей закон не просто змінив редакцію процесуальних кодексів, а став позитивним імпульсом для дієвого подолання численних колізій та прогалин у законодавстві, які, з часом стали справжньою загрозою ефективному захисту прав, свобод та інтересів громадян.

Ідея запровадити в Україні зразкове провадження для вирішення однотипних масових справ виникла у 2009 році, але впроваджена на практиці була лише у 2017 році в новій редакції КАСУ.

Інститут зразкової справи полягає у вирішенні однієї з типових адміністративних справ у ВС як зразкової (можливий двоінстанційний розгляд) з подальшим впливом остаточного рішення у цій зразковій справі на вирішення інших типових справ судами нижчих інстанцій. Інститут зразкової справи дає можливість набагато швидше, ніж раніше, досягнути стану юридичної визначеності у справах, які засновані на одній і тій самій юридичній проблемі.

Тривалість вирішення типової справи в середньому може становити трохи більше 13 місяців (якщо суд зупинить провадження на час розгляду зразкової справи у ВС), або приблизно 2 місяці, якщо на момент розгляду справи вже є чинне зразкове рішення.

Інститут зразкової справи пришвидшує провадження щонайменше у 2,5 рази. Адже, за моїми підрахунками, від моменту відкриття провадження у «звичайній» адміністративній справі до остаточного вирішення в середньому проходить 34–35 місяців (такі дані отримано з аналізу вибірки зі 100 рішень в адміністративних справах, які остаточно вирішені ВС, і не є типовими/зразковими).

Отже, безумовними перевагами інституту зразкової справи є суттєве пришвидшення розгляду типових справ і забезпечення послідовного правозастосування в них. Ефективність цього інституту підтверджена на основі аналізу судової практики і судової статистики в адміністративних справах.

Ведення таких понять, як типова та зразкова справи, є важливим кроком для впровадження судового прецеденту в Україні. Сам факт визнання за Верховним Судом права на створення судового прецеденту є кроком вперед на шляху розвитку України як соціальної, правової держави насамперед тому, що відбувається зміна сприйняття права та судової практики у суспільстві. Судові рішення у зразкових справах набувають ознаки реального носія об'єктивної інформації та джерела права [4, с. 288].

Прецедентність судового рішення своїм корінням сягає у вавилонські традиції звичаєвого права, коли вважалось неприпустимим різні рішення у схожих за обставинами справах. *Praecedens* – той що передує, тобто це попереднє судове рішення, метод вирішення справи, який являє собою авторитетне правило або приклад для вирішення схожої, аналогічної справи.

Можемо підсумувати, що прецедентне право це «динамічне, живе право», яке виконує основну функцію права – забезпечувати вирішення життєвих ситуацій.

Верховний Суд 15.02.2018 вже ухвалив рішення у першій зразковій справі щодо перерахунку пенсії колишньому співробітнику МВС з урахуванням грошового забезпечення поліцейських.

З огляду на викладене вище, хочемо сказати, що запровадження таких важливих процедурних змін до КАС України в подальшому сприятиме забезпеченню передбачуваності та єдності правозастосовної практики, швидкому розгляду великої кількості однотипних справ, зменшенню навантаження на суддів. Необхідно також вивчити доцільність запровадження інституту зразкової справи в інших видах судочинства, врахувавши переваги, які він створив для адміністративного судочинства.

Список використаних джерел:

1. Конституція України Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Кодекс адміністративного судочинства від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.
3. IV. Відомості Верховної Ради України. 2005 р. № 35. 35–37. С. 1358. Ст. 446.
4. Адміністративне судочинство України: теорія та практика : монографія / кол. авт.; за заг. ред. О.М. Нечитайла. Київ : ВАІТЕ, 2015. 288 с.
5. Зразкові справи: веб-ресурс «Верховний Суд». URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/inshe/zrazkovi_spravu/ (дата звернення: 03.06.2022).

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО,
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО,
КРИМІНОЛОГІЯ**

Федишин І.М.

ад'юнкт,

Львівський державний університет внутрішніх справ

**ПОГРОЗА ЯК КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ
ПРОТИ ДЕРЖАВНОГО ДІЯЧА:
ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗЛОЧИНУ
ПЕРЕДБАЧЕНОГО Ч. 1 СТ. 346 КК УКРАЇНИ**

В сучасному громадському суспільстві, а особливо в умовах воєнного стану, гостро постає питання захисту діяльності українських державних діячів, оскільки важливо, щоб всі рішення та дії вчинялись відповідно до Законів України та виключно в інтересах українського народу. Злочини проти державного діяча істотно підривають суспільні відносини, які забезпечують нормальне функціонування органів державної влади. Одним із таких кримінальних правопорушень у відповідності із Кримінальним кодексом України є погроза вбивством, заподіянням шкоди здоров'ю, знищенням або пошкодженням майна, а також викраденням або позбавленням волі щодо державних діячів, а саме: Президента України, Голови Верховної Ради України, народного депутата України, Прем'єр-міністра України, члена Кабінету Міністрів України, Голови чи члена Вищої ради правосуддя, Голови чи члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Голови чи судді Конституційного Суду України або Верховного Суду чи вищих спеціалізованих судів, Генерального прокурора, Директора Національного антикорупційного бюро України, Директора Бюро економічної безпеки України, Директора Державного бюро розслідувань, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини,

Голови або іншого члена Рахункової палати, Голови Національного банку України, керівника політичної партії України, а також щодо їх близьких родичів, вчинена у зв'язку з їх державною чи громадською діяльністю – ч. 1 ст. 346 КК України. У зв'язку із цим, пропоную детальніше з'ясувати від яких суспільно-небезпечних діянь захищає державних діячів кримінально-правове законодавство України в ч. 1 ст. 346 КК України.

Важливість цього насамперед в тому, що розкриття ознак об'єктивної сторони дає змогу з'ясувати наявність складу кримінального правопорушення в діянні, належно його кваліфікувати, а також розмежувати його від інших кримінальних правопорушень. Об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення вченими узагальнено розглядається як процес суспільно-небезпечного і протиправного посягання на охоронювані законом інтереси, що розглядається з його зовнішньої сторони, з точки зору послідовного розвитку тих подій і явищ, які починаються зі злочинної дії (бездіяльності) суб'єкта та закінчуються настанням злочинного результату [8, с. 163]. У теорії кримінального права виокремлюють обов'язкові та факультативні ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Теоретики зазначають, що обов'язкові ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення впливають на наявність суспільної небезпеки, їх ураховують під час кваліфікації посягання. Водночас, факультативні ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення та обставини, які знаходяться за межами його індивідуалізації кримінальної відповідальності [1, с. 56].

Ч. 1 ст. 346 КК України є злочином із формальним складом, це дає нам розуміння, що для наявності об'єктивної сторони закон вимагає встановлення лише діяння (дії або бездіяльності), а наслідки хоча і можуть іноді наставати, але перебувають за межами складу злочину. Суспільно-небезпечне діяння складу злочину передбаченого ч. 1 ст. 346 КК України полягає в погрозі: 1) вбивством; 2) заподіянням шкоди здоров'ю; 3) знищенням або пошкодженням майна; 3) викраденням; 4) позбавленням волі. Отже, насамперед

важливо з'ясувати поняття та ознаки погрози з точки зору кримінально-правової науки. Звісно, у науці наполегливо звучать позиції про необхідність роз'яснення законодавцем змісту терміну «погроза», однак на даний час такого затвердженого визначення немає. Звернемось до теоретиків. В.С. Батиргареева описує погрозу як «психічний вплив злочинця на волю і свідомість потерпілого без фактичного застосування фізичного насильства» [2, с. 129]. Відрізняється розуміння «погроза», представленим І.Я. Фойницьким, адже під погрозою він розуміє умисне «залякування» людини спричиненням йому якого-небудь протизаконного зла. Сутність погрози, за думкою автора, полягає у впливі на психічну сторону того, кому погрожують, у збуджуванні в ньому страху і в примусі його до якоїсь дії або бездіяльності [11, с. 30]. Погроза може бути засобом вчинення якого-небудь іншого злочинного діяння (наприклад, ст. 386 КК України) або створює самостійне злочинне діяння проти особистої свободи – як у випадку із ч. 1 ст. 346 КК України. М.К. Дімітров справедливо підкреслює, що семантично погрозу у кримінально-правовому розумінні слід розуміти виключно як обіцянку заподіяти яке-небудь зло, неприємність (залякування). При цьому можна окреслити принаймні три сутнісні ознаки, які впливають із такого аналізу. По-перше, погроза – це обіцянка, а слідом, завжди активна поведінка (дія). По-друге, це обіцянка вчинити не будь-які діяння (позитивні чи негативні), а саме заподіяти зло, яке є таким об'єктивно, а не суб'єктивно. По-третє, залякування є сутністю погрози. Тобто це та первинна мета, яка, втім, може бути і проміжною для досягнення інших цілей. Тобто залякування може бути не самоціллю особи, а лише засобом досягнення іншої мети. Однак, це не змінює суб'єктивної (вольової) сутності погрози [3, с. 126].

Суспільно-небезпечне діяння – погроза, як передавання інформації суб'єкта про свої наміри вчинити певні дії, можлива тільки вчиненням активних дій. Для того щоб передати інформацію адресату, особа повинна вчинити активні дії, а саме усно, письмово чи поведінково виразити погрозу. Така позиція висловлена у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Вбачається неможливим передати

зміст погрози шляхом бездіяльності (пасивної поведінки) [6, с. 129]. У відповідності з поглядом Н.М. Ярмиш, бездіяльність не може виступати носієм причини будь-якої події за умови, що вона не служить енергетичним поштовхом до розвитку якогось процесу, не здатна вивести певну систему із стану динамічної рівноваги [12, с. 25]. У разі погрози бездіяльність не здатна «вивести систему з рівноваги», а точніше – не здатна передати інформацію про наміри суб'єкта, а тому не здатна вплинути на психічну недоторканість особи [6, с. 129].

У той час українським кримінальним законом такої ознаці як форма погрози (усна, письмова чи інша) не надається особливого значення. Тобто погроза, як об'єктивна сторона складу злочину передбаченого ч. 1 ст. 346 КК України, письмова, так само, як і інша за формою розцінюються однаково. Однак, кримінальному законодавству Ізраїлю, наприклад, криміналізована лише письмова погроза, а за КК Франції кримінально-карними визнаються тільки ті погрози, які матеріалізовані текстом, у вигляді зображення або будь-яким іншим предметом. У той час за кримінальним законом Бельгії письмова погроза карається більш суворо ніж погроза виражена іншим способом [9, с. 210].

Водночас, зазначимо, що така ознака погрози як реальність не закріплена законодавцем у ч. 1 ст. 346 КК України як обов'язкова (на противагу положенням ст. 129 КК України). Нагадаємо, що реальність погрози означає її сприйняття як такої, що може бути здійснена, і вона пов'язана не з намірами суб'єкта, а із сприйняттям характеру погрози потерпілим [4, с. 494].

Висновуємо, що погроза проти державного діяча є кримінальним правопорушенням, за яке передбачена кримінально-правова відповідальність, оскільки за її допомогою можливий вплив на поведінку особи, що її сприймає, та здійснюється негативний вплив на психічну недоторканість особи [10, с. 146]. А це тягне за собою потенційне посягання на інтереси громадян та держави загалом, якщо зрештою суб'єкт досягне своєї злочинної мети. Звісно, повторимось, що зміст погрози як кримінально-правової категорії не визначений законодавчо, це є підґрунтям для подальших досліджень та вдосконалень.

Список використаних джерел:

1. Безгинський Б.Г. Об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення незаконного збагачення / Б.Г. Безгинський // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2021. – № 1. – С. 55–61.
2. Бульба І.В. Питання кримінальної відповідальності за погрозу вбивством / І.В. Бульба // Вісник Кримінологічної асоціації України. – 2014. – № 8. – С. 126–136.
3. Дімітров М.К. Кримінально-правове поняття погрози: семантичний аналіз / М.К. Дімітров // Міжнародна юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція», тези наукових доповідей. – К.: Центр учбової літератури, 2018. – С. 125–128.
4. Дімітров М.К. Реальність як ознака погрози / М.К. Дімітров // Молодий вчений. – 2018. – № 12 (64). – С. 494–497.
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
6. Куций Р.В. Ознаки зовнішнього прояву погрози як способу вчинення злочину / Р.В. Куций // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція. – 2014. – № 12. – Т. 2. – С. 129–131.
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 11-те вид., переробл. та допов. – Київ : ВД «Дакор», 2019. – 1384 с.
8. Матвійчук В.К. Об'єктивна сторона складу злочину: її складові та зміст / В.К. Матвійчук // Держава та регіони. Серія: Право. – 2013. – № 1 (39). – С. 163–168.
9. Самощенко І.В. Відповідальність за погрозу, передбачену як окреме кримінальне правопорушення за КК України та зарубіжних країн / І.В. Самощенко // Юридичний науковий електронний журнал. – 2021. – № 9. – С. 209–212.
10. Собко Г.М. Погроза як форма психічного впливу / Г.М. Собко // Суспільство і право. – 2019. – № 5 ч. 2. – С. 141–146.
11. Храмцов О.М. Погроза у кримінальному праві України (питання теорії і практики) / О.М. Храмцов // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2007. – № 39. – С. 29–37.
12. Ярмиш Н.М. Теоретичні проблеми причинно-наслідкового зв'язку в кримінальному праві (філософсько-правовий аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук: спец. 12.00.08 / Н.М. Ярмиш. – Харків, 2003. – 37 с.

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ,
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ
ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

Єфимчук С.С.

курсант,

*Навчально-науковий інститут № 1
Національної академії внутрішніх справ*

**НЕОБХІДНІСТЬ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ
ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ**

Протидія правопорушенням є невід'ємною складовою діяльності правоохоронних органів України. Зокрема стаття 2 Закону України «Про Національну поліцію» визначає одним із завдань Національної поліції є протидія злочинності. Головні завдання у частині боротьби з кримінальними правопорушеннями залишаються поки що не повністю реалізованими. А саме це проявляється у неприйнятті заходів у сфері попередження злочинності та подолання злочинності в умовах сучасності її розвитку та розширення її території. Тому єдиний нормативно-правовий акт, який передбачав би чіткий перелік дій правоохоронних органів щодо протидії правопорушенням відсутній. Незважаючи на певні успіхи в діяльності Національної поліції України та інших правоохоронних органів, слід зазначити, що криміногенна ситуація в країні залишається складною, напруженою, а її негативні наслідки розширюються.

Необхідність законодавчої регламентації протидії кримінальним правопорушенням зумовлена соціально-правовим значенням, оскільки уособлення антисоціальної деструктивності є сегментом субкультури, що разом з культурною складовою суспільства характеризують його життєдіяльність.

На сучасному етапі розвитку суспільства запобігання злочинності та боротьба з нею є однією з основних внутрішніх функцій держави. Від належного виконання цієї функції значною мірою залежить не тільки стан правопорядку в країні, а й інші показники, що характеризують якість життя населення, а саме: стан безпеки і захищеності громадян, рівень корумпованості управлінського апарату, прозорість політичних, економічних та соціальних процесів тощо. Відповідно ефективність здійснення державою функції щодо боротьби зі злочинністю багато в чому визначає ефективність функціонування державної влади взагалі. Саме тому держава повинна приділяти значну увагу реалізації цієї надважливої функції [1].

Протидія злочинності є системою різноманітних видів діяльності та комплексних заходів, спрямованих на попередження, усунення, нейтралізацію й запобігання факторів, що детермінують злочинність. Як один із найважливіших напрямів соціального управління протидія злочинності охоплює реалізацію системи різноманітних за змістом заходів: політичних, ідеологічних, економічних, правових, організаційно-управлінських, культурно-виховних, медичних і технічних. Саме реалізація всіх потенційних можливостей суспільства, взаємне поєднання різноманітних заходів та їх впровадження з дотриманням принципів об'єктивності, наукової обґрунтованості, законності, гуманності та ін. дасть змогу здійснювати ефективну діяльність щодо захисту суспільства від суспільно небезпечних посягань.

Учені О.М. Бандурка та О.М. Литвинов ознаками протидії злочинності вважають заходи реагування на вчинене кримінальне правопорушення.

До цих ознак вони відносять:

- діяльність державних органів, інститутів громадянського суспільства, організацій і фізичних осіб у межах їхніх повноважень, спрямована проти злочинних посягань;
- метою протидії є мінімізація та (або) ліквідація наслідків злочинної діяльності;
- може здійснюватися як за допомогою ранньої (профілактичної) запобіжної діяльності, спрямованої на виявлення й подальше усунення

причин протиправної (злочинної) діяльності, так і за допомогою боротьби, спрямованої на виявлення, запобігання, припинення, розкриття та розслідування злочинів [2].

Системою дій щодо протидії злочинності охоплюється три сфери суспільних відносин:

1. Загальна організація протидії злочинності – є сукупністю організаційних (облік, реєстрація), управлінських (прогнозування, планування, координація, визначення стратегії і тактика), профілактичних (реалізація програм і планів, здійснення профілактичних заходів), контрольних (вивчення практики, встановлення тенденції злочинності) та інших дій різноманітних органів та установ. Ці органи чітко взаємодіють, скоординовують свою діяльність для досягнення спільних результатів.

2. Правоохоронна діяльність – є системою заходів, що спрямовані на реалізацію правоохоронних та/або правозастосовних функцій державними органами, громадськими організаціями чи громадянами.

3. Попередження злочинності – це здійснення спеціальними суб'єктами передбачених законом заходів для недопущення розвитку кримінально-протиправного наміру на попередніх стадіях вчинення кримінального правопорушення, виявлення ознак скоєних кримінальних правопорушень, встановлення осіб, які їх скоїли, притягнення цих осіб до відповідальності, відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів громадян та відшкодування збитків від кримінально-протиправних дій [2, с. 45].

Таким чином, зважаючи на загострення криміногенної ситуації, виникає необхідність вжиття комплексних заходів з метою підтримання правопорядку в країні, запобігання вчиненню правопорушень необхідно законодавчо регламентувати заходи по боротьбі зі злочинністю, що значною мірою вплинуть на стан безпеки і захищеності громадян, економічну і політичну сферу життя.

Список використаних джерел:

1. Правова система України: історія, стан та перспективи : в 5 т. Т. 5. 2009. URL: http://www.aprnu.kharkiv.org/doc/Tom_5.pdf.

2. Бандурка О.М., Литвинов О.М. Система протидії злочинності: поняття та сутність. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2015. № 2 (10). С. 168–177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkauk_2015_2_17.

Павлюк П.П.

адвокат

**МЕДИЧНА ДОКУМЕНТАЦІЯ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ
ЩОДО НЕНАЛЕЖНОГО ВИКОНАННЯ
ПРОФЕСІЙНИХ ОBOB'ЯЗКІВ МЕДИЧНИМ
АБО ФАРМАЦЕВТИЧНИМ ПРАЦІВНИКОМ**

Жодне розслідування будь-якого кримінального правопорушення, скоєного медичним працівником, не обходиться без уважного аналізу медичної документації потерпілого. Саме в ній міститься інформація про факти, що мають значення у згадуваній категорії справ: про пацієнта, його стан здоров'я та діагнози, призначене лікування та його результати тощо.

Для отримання доступу до медичної документації сторони кримінального провадження мають право звернутися до слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження із клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів до слідчих суддів, суду. Слідчий має право звернутися із зазначеним клопотанням за погодженням з прокурором. Порядок здійснення тимчасового доступу до речей і документів передбачений главою 15 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1].

Судова практика свідчить, що за умови дотримання слідчим усіх вимог щодо змісту клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, передбачених у ч. 2 ст. 160 КПК України, слідчі судді

постановляють задовільні ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів. Ось деякі приклади:

- ухвала Комсомольського міського суду Полтавської області від 01.10.2019 у кримінальній справі № 534/851/19 [2];
- ухвала Самбірського міськрайонного суду Львівської області від 02.04.2020 у кримінальній справі № 458/623/19 [3];
- ухвала Балаклійського районного суду Харківської області від 03.10.2018 у кримінальній справі № 610/825/18 [4];
- ухвала Рівненського міського суду Рівненської області від 04.07.2019 у кримінальній справі № 569/12750/19 [5];
- ухвала Ізюмського міськрайонного суду Харківської області від 26.02.2019 у кримінальній справі № 623/838/19 [6].

Отриманий доступ до медичної документації дозволяє слідчому, прокурору краще зрозуміти подію конкретного кримінального правопорушення, якісно підготуватися до подальших слідчих (розшукових) дій тощо. Однак, це може мати місце лише за умови, що надана медична документація є оригінальною, тобто достовірною. Знищена або спотворена інформація ж навпаки лише ускладнює процес розслідування. На це так само вказує В.В. Топчій: «Складність розслідування кримінальних проваджень цієї категорії полягає в тому, що іноді буває так, що ще до початку розслідування медичні працівники встигають вжити заходів з приховування слідів злочину. Усвідомлюючи неправомірність своїх дій, медичний працівник допускає знищення медичних документів пацієнта або спотворення їх змісту шляхом вписування неправдивих відомостей і виправлень, посилається на втрату документів, тобто приховує сліди злочину» [7]. На практиці це означатиме подальше відхилення судом таких доказів з огляду на їх неналежність.

Так, під час розгляду кримінальної справи № 369/2104/14-к у Кисво-Святошинському районному суді Київської області встановлено факти, що дають підстави для висновку про фальсифікацію медичної документації: «Також вона (прим. – мати потерпілого) неодноразово їздила за адресою проживання ОСОБА_18, який начебто лікувався в одній палаті з її сином, але ОСОБА_18 ні вона, ні

слідство не розшукало, такої особи взагалі не існує, що дає підстави зробити висновок про фальсифікацію медичної документації [8].

Під час розгляду кримінальної справи № 466/10785/16-к у Шевченківському районному суді м. Львова експерт ОСОБА_27, яка була допитана у судовому засіданні, звернула увагу суду на те, що в історії пологів є ряд суттєвих виправлень, про що зазначено у висновку, що категорично забороняється [9].

Вироком Роменського міськрайонного суду Сумської області від 24.09.2020 № 585/3079/18 встановлено наступне: «Оскільки лікарем-гінекологом неналежним чином оформлено огляд хворої, маються виправлення у журналі реєстрації амбулаторних хворих приймального відділення, виникають сумніви щодо об'єктивності записів огляду ОСОБА_3 13.01 о 19:00 що, відповідно, не дає можливості дати об'єктивну оцінку огляду хворої та наданню медичної допомоги лікарем гінекологом [10].

Лише достовірна медична документація дає змогу експертам зробити точні та правильні висновки за результатами проведених досліджень. У випадку, якщо експерти у своєму висновку експерта посилаються на спотворену медичну документацію, тоді і експертний висновок так само не зможе бути прийнятий до уваги судом та покладеним в основу обвинувального вироку за принципом доктрини «плодів отруєного дерева». Те, що медична документація (за її наявності) є невід'ємним об'єктом дослідження експертів, підтверджується і ухвалами судів. Наведемо до прикладу деякі з них:

- ухвала Димитровського міського суду Донецької області про призначення комісійної судово-медичної експертизи від 02.08.2019 у кримінальній справі № 226/2060/19 [11];
- ухвала Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області про призначення додаткової комісійної судово-медичної експертизи від 08.04.2019 у кримінальній справі № 686/4471/18 [12];
- ухвала Мостиського районного суду Львівської області про призначення судово-медичної експертизи від 12.08.2019 у кримінальній справі № 448/298/19 [13];

– ухвала Краматорського міського суду Донецької області про призначення комісійної судово-медичної експертизи від 18.06.2019 у кримінальній справі № 234/10515/19 [14];

– ухвала Чортківського районного суду Тернопільської області про призначення комісійної судово-медичної експертизи) від 30.05.2019 у кримінальній справі № 608/1047/19 [15].

Отже, медична документація є процесуальним першоджерелом доказів і відіграє надзвичайно важливу роль під час здійснення розслідування у кримінальному провадженні щодо неналежного виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником. Разом з тим, станом на сьогодні відкритим залишається питання належного нормативно-правового врегулювання прогалин, які створюють передумови для можливого знищення та / або спотворення медичної документації заінтересованими посадовими особами закладів охорони здоров'я до того моменту, коли працівники правоохоронних органів отримують безпосередній тимчасовий доступ до оригіналів медичної документації в межах проведення розслідування у кримінальному провадженні за статтею 140 КК України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI / *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

2. Ухвала Комсомольського міського суду Полтавської області від 01.10.2019 у кримінальній справі № 534/851/19 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84641062>.

3. Ухвала Самбірського міськрайонного суду Львівської області від 02.04.2020 у кримінальній справі № 458/623/19 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88586955>.

4. Ухвала Балаклійського районного суду Харківської області від 03.10.2018 у кримінальній справі № 610/825/18 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76899342>.

5. Ухвала Рівненського міського суду Рівненської області від 04.07.2019 у кримінальній справі № 569/12750/19 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83164823>.

6. Ухвала Ізюмського міськрайонного суду Харківської області від 26.02.2019 у кримінальній справі № 623/838/19 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80092309>.

7. Топчій В.В. Особливості розслідування злочинів, скоєних медичним працівником. *Організаційно-правові аспекти досудового слідства*. 2018. № 3. С. 117–121. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2018/3/31.pdf>.

8. Вирок Києво-Святошинського районного суду Київської області від 29.07.2014 у справі № 369/2104/14-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/40063829>.

9. Вирок Шевченківського районного суду м. Львова від 02.11.2017 у справі № 466/10785/16-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/69956720>.

10. Вирок Роменського міськрайонного суду Сумської області від 24.09.2020 у справі № 585/3079/18 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91769560>.

11. Ухвала Димитровського міського суду Донецької області від 02.08.2019 у кримінальній справі № 226/2060/19 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83403735>.

12. Ухвала Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 08.04.2019 у кримінальній справі № 686/4471/18 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81388963>.

13. Ухвала Мостиського районного суду Львівської області від 12.08.2019 у кримінальній справі № 448/298/19 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83679262>.

14. Ухвала Краматорського міського суду Донецької області від 18.06.2019 у кримінальній справі № 234/10515/19 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86184518>.

15. Ухвала Чортківського районного суду Тернопільської області від 30.05.2019 у кримінальній справі № 608/1047/19 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82115026>.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НОТАТКИ

Наукове видання

**ЮРИДИЧНА НАУКА
В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Ю. Войтюк

Підписано до друку 27.06.2022. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 5,35. Тираж 100. Замовлення № 0622/20.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, буд. 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.